

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Preddiplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i pedagogije

Mia Filipov

**Junačka potraga u romanima o Harryju Potteru J. K. Rowling i
Gospodaru prstenova J. R. R. Tolkiena**

Završni rad

Mentorica: Doc. dr. sc. Tina Varga Oswald

Osijek, 23. rujna 2016.

Sažetak: Cilj je ovoga rada provesti komparativnu analizu likova u modernim djelima popularne fantastične književnosti, i to na primjeru Harryja Pottera iz serijala o istoimenom čarobnjaku te Froda Bagginsa iz trilogije *Gospodar prstenova*. Iako se radi o romanima koji kombiniraju odlike različitih književnih žanrova (u prvom redu visoke fantastike, ali i dječje i pustolovne književnosti), fokus je na fantastičnom žanru kao dominantnoj zajedničkoj oznaci tih romana. Premda je teoretičar Joseph Campbell svoju teoriju o junačkoj potrazi (monomitu) potvrdio u odnosu na mitološka djela, rad dokazuje da obrazac potrage junaka valja tražiti i u nemitološkoj književnosti, konkretno u popularnoj modernoj fantastičnoj književnosti. Spomenuta Campbellova teorija pobliže je objašnjena u odnosu na fabulu serijala o Harryju Potteru i trilogije *Gospodar prstenova* te je polazište, tj. instrument za usporedno skiciranje i seciranje zajedničkih karakteristika glavnih junaka dvaju modernih fantastičnih djela, Harryja Pottera i Froda Bagginsa. Usporednom je analizom junaka utvrđeno da postoje zajedničke točke njihovih potraga koje navodi i Joseph Campbell u svojoj teoriji o monomitu (prelazak praga, figura mentora, talisman itd.), ali su utvrđene i odlike potraga junaka koje Campbell ne spominje (narušavanje *statusa quo*, uloga ljubavi i prijateljstva itd.).

Ključne riječi: Gospodar prstenova, Harry Potter, monomit, fantastična književnost, junačka potraga

SADRŽAJ

Uvod.....	3
Fantastika – žanr ili svojstvo književnog teksta?	4
Fantastika u romanima o Harryju Potteru i Gospodaru prstenova	8
Junakova pustolovina, junačka potraga, romanca – različiti nazivi za isti pojam?.....	10
Stadiji monomita	11
Junačka potraga u romanima u Harryju Potteru i Gospodaru prstenova.....	13
Usporedba Harry Potter – Frodo Baggins	23
Zaključak.....	32
Literatura	34

“Svi mi, kao Frodo, imamo vlastitu potragu, vlastiti zadatak: naše svakodnevne obaveze i dužnosti. One dolaze nama, a ne od nas. Naša jedina sloboda leži u tome hoćemo li prihvatiti ili odbiti taj zadatak – i, implicitno, Onoga koji nam je taj zadatak i zadao. Nitko od nas nije slobodan stvaratelj ili dizajner svoga života. "Nismo mi sebi gospodarima ni dok živimo ni kad umiremo." (Rom 14:7). Bog, sudbina ili beznačajna slučajnost svakom od nas dali su Zadatak, Potragu koje ne bismo sami odabrali. Svi smo mi hobiti koji vole svoj Shire, odnosno sigurnost i ugodu, bilo da se radi o duhanu za lulu, gljivama ili kavi iz Starbucksa, rekreativnom seksu ili politici. Ipak, neka viša sila neimenovana u *Gospodaru prstenova* (ali imenovana u *Silmarillionu*) odredila je da naša Potraga ima prekinuti uživanje u predivnom epikurejskom vrtu i odaslati nas na putešestviju. Izvučeni smo iz svojih hobitskih rupa i poslani niz Cestu.”

Peter Kreeft, *The Philosophy of Tolkien: The Worldview Behind the Lord of the Rings*

Uvod

Teoretičar Joseph Campbell u svojoj knjizi *Junak s tisuću lica* dokazuje da brojni mitološki junaci imaju junakovu pustolovinu (*hero's journey*), dok Northrop Frye u priči prepoznaje četiri ključna koraka (*mythosa*), od kojih *agon* i *sparagmos* pripadaju središnjoj točki Campbellova trojnog modela. Prema Campbellovoj teoriji junak, krenuvši u potragu, odbacuje sigurnost svijeta koji poznaje te odlazi u predjele nadnaravnih iskustava: ondje sreće čarobne sile i izvojeva presudnu pobjedu, nakon čega se zauvijek promijenjen vraća iz potrage spreman donijeti boljitak svojem matičnom svijetu (Campbell, 2007). Rad želi ukazati na to da se shema junačke potrage može tražiti i u nemitološkim, suvremenim djelima popularne fantastične književnosti – romanima o Harryju Potteru Joanne Kathleen Rowling i trilogiji *Gospodar prstenova* Johna Ronalda Reuela Tolkiena. U radu valja iznijeti pregled osnovnih teorijskih postavki fantastične književnosti, temeljnih odlika analiziranih romana u odnosu na taj književni žanr i Campbellove teorije o junačkoj potrazi – Odlazak, Inicijacija, Povratak – i kategorija unutar tih faza. Campbellova je teorija ključna u ovom radu jer služi kao instrument za objašnjavanje sličnosti Harryja Pottera i Froda Bagginsa, glavnih likova u popularnim fantastičnim djelima suvremene književnosti, žanru kojemu analizirani romani i pripadaju. Službeni prijevod termina *hero journey* s engleskog jezika glasi junakova pustolovina, ali u ovom radu koristi se sintagma *junačka potraga* jer je pustolovina junaka shvaćena kao potraga za vlastitim identitetom i ulogom junaka u svijetu narušenog *statusa quo*.

Fantastika – žanr ili svojstvo književnog teksta?

Teoretičar Jurica Pavičić u svojoj monografiji *Hrvatski fantastičari: jedna književna generacija* ističe kako termini *fantastika* i *fantastično* potječu od grčke riječi *fantastikos* – biti sposoban predočavati, tvoriti slike, a vezanu za *fantasia* – predstava, predodžba, uobrazilja (Lepschy, 1988, prema Pavičić, 2000). U estetiku je ovaj termin uveo Platon koji govori o fantastičnoj (*fantastike*) umjetnosti kao onoj koja se bavi predodžbama, onim što izgleda slično, usuprot imitativnoj umjetnosti koja je usmjerena na oslikavanje – *eikastike* (Lepschy, 1988, prema Pavičić, 2000: 34).

Prema Pavičiću, o pojavi termina fantastika i fantastično, koji bi označavali svojstvo stanovitoga umjetničkog proizvoda, a ne stanje duha ili proizvodnu pretpostavku umjetničkoga rada, govori se tek od 18. stoljeća, kada se pojavljuje i fantastična književnost u obliku ne toliko neprepoznatljivom modernom čitatelju (Pavičić, 2000). S druge strane, teoretičarka Petra Mrduljaš Doležal u monografiji *Prstenovi koji se šire: junačka potraga u djelima J. R. R. Tolkiena* navodi kako se fantastiku kao svjestan odmak od stvarnosti ne bilježi prije pojave realizma s kojim dolazi ruku pod ruku (Mrduljaš Doležal, 2012). Autorica navodi i kako „postoji niz djela u kojima je otklon od mogućeg bjelodan, ali im se znanost o književnosti ne usuđuje pridati epitet fantastičnoga: Euripidove *Bakhe* i druge tragedije u kojima bogovi hodaju među ljudima, Shakespeareova *Hamleta* u kojem sablast pokreće radnju, Držićevu *Tirenu* s razigranim nimfama te nadrealističku poeziju“ (Mrduljaš Doležal, 2012: 19). Ista autorica iznosi i tezu kako „mitovi staroga svijeta nisu bili doživljavani kao fantastična književnost u društvima u kojima su prenošeni kao objašnjenja postanka svijeta i čovjeka, koliko god strukturalno i motivski bili slični suvremenoj visokoj fantastici“ (Mrduljaš Doležal, 2012: 18). Upravo je zbog takvih dvojbi korisno i potrebno razlikovati prerealističku fantastiku od fantastične književnosti u užem smislu, koja se razvija od 18. stoljeća (Mrduljaš Doležal, 2012: 18).

Prvo i temeljno pitanje o kojemu se teorija prepire jest je li fantastika svojstvo određena broja tekstova ili žanr (Pavičić, 2000: 34-35; Mirčev, 2008; Giacometti, 2013). Pristaše fantastike kao svojstva genološki različitih tekstova slažu se u tome da je područje koje pokriva termin jednostavno previše raznoliko: „široki opseg radova koji na ovaj ili onaj način odgovara da bi mogao biti nazvan fantastikom širok je, preširok da konstituiraju jedan žanr“ (Rabkin, 1977, prema Pavičić, 2000: 35). Prema Giacometti (2013), ako se zauzme stajalište da je fantastika žanr, onda je riječ o uskoj definiciji u koju se ne mogu ubrojiti neki postmoderni tekstovi koje su već na prvi pogled odredivi kao fantastični, no ako je se shvati kao svojstvo, tada je riječ o prevelikom broju žanrovski heterogenih tekstova.

Određeni teoretičari smatraju kako termin fantastike pokriva izrazito široko područje te uključuje tekstove koji pripadaju već kanoniziranim žanrovima: gotski roman, priče o duhovima, razni oblici horora, znanstvena fantastika, dio detektivske proze, utopijski tekstovi, žanru *mača i magije* te onome što se posljednjih godina etablira kao žanr *fantasy* nasuprot *fantastic* (Mirčev, 2008; Moorcock, 1985, Komad, 1993, prema Pavičić, 2000: 35).

Tzvetan Todorov (1987, prema Pavičić, 2000), osnivač suvremene teorije fantastične književnosti, fantastiku shvaća kao žanr te odbacuje shvaćanje fantastične književnosti kao one koja je opozicija književnosti „o zbilji“. Todorov postavlja tri uvjeta da bi neko djelo moglo pripadati žanru fantastike:

Najprije, tekst treba navesti čitatelja da svijet književnih likova smatra za svijet živih ljudi i bude neodlučan između prirodnog i natprirodnog objašnjenja događaja o kojima govori. Zatim, tu neodlučnost isto tako može osjećati netko od likova; na taj način je odluka čitaoca, da tako kažemo, povjerena jednom liku, a u isto vrijeme neodlučnost je predstavljena, ona postaje jedna od tema djela; u slučaju naivnog čitanja stvarni čitalac se poistovjećuje s likom. Najzad, važno je da čitalac zauzme određeni stav prema tekstu: on će jednako odbaciti alegorijsko tumačenje kao i „pjesničko“. Ova tri zahtjeva nisu jednake vrijednosti. Prvi i treći istinu sačinjavaju žanr. Drugi i ne mora biti zadovoljen.

U ovom radu fantastična se književnost smatra književnim žanrom¹ za koji valja koristiti jednostavniji naziv fantastika, a analizirana djela, romani o Harryju Potteru i trilogija² *Gospodar prstenova*, promatraju se kao djela popularne fantastične književnosti jer se njihova radnja odvija u alternativnim svjetovima te su njihove veze sa zbiljskim svijetom vrlo slabe³. O popularnosti tih dvaju serijala svjedoči broj prodanih primjeraka: 450 milijuna prodanih primjeraka romana o malom čarobnjaku (Artan, 2013) i 150 milijuna prodanih primjeraka romana iz trilogije *Gospodar prstenova* (Clear, 2016), čemu doprinosi činjenica da se radi o romanima pisanim s ciljem zabavljanja publike istovremeno naglašavajući jednostavnu, ali vrlo važnu moralnu poruku o pobjedi dobra nad zlom (Havířová, 2007).

¹ Prema Giacometti (2013), Darko Suvin u eseju *Promišljanja o smislu 'fantastike' ili fantastične proze* (2001) navodi kako je fantastika skup žanrova. Ipak, u ovom će se radu o fantastici govoriti samo kao o žanru.

² Iako je *Gospodar prstenova* napisan kao cjelovito djelo, izdavači su ga kasnije razdijelili na tri sveska, zbog čega se ustalilo mišljenje kako se radi o trilogiji. I u ovom se radu *Gospodar prstenova* promatra kao trilogija zato što se donose citati iz pojedinih svezaka romana, a ne iz jednoga cjelovitog izdanja.

³ U *Gospodaru prstenova* ne može se govoriti o zbiljskom svijetu jer nema nikakve poveznice između onoga što prosječni čitalac smatra zbiljskim svijetom i alternativnoga svijeta u kojemu se odvija radnja romana (Međuzemlje), odnosno ti romani poznaju samo zbilju iz Međuzemlja. U serijalu o malom čarobnjaku može se govoriti o zbiljskom svijetu jer postoje lokacije poznate onima koji nisu poznati s tim serijalom (London, Bugarska itd.), kao i točno određene barijere između zbiljskog i izmašanog svijeta (tajni prolaz između krčme Šuplji kotlić i Zakutne ulice, peron 9^{3/4} itd.). Ipak, radnja koja se odvija na zbiljskim lokacijama nije presudna za osnovnu nit radnje romana.

Iako se romani o malom čarobnjaku i Tolkienova trilogija u ovom radu promatraju kroz prizmu fantastičnoga žanra, te romane karakteriziraju i odlike drugih žanrova: dječja književnost, pustolovni romani itd. Romani o Harryju Potteru „uvelike su intertekstualni“ (Stephens, 1992, prema Lennard, 2007). Teoretičar Anthony Lennard u svojoj doktorskoj disertaciji *Harry Potter and the Quest for Values: how the boy wizard can assist young people in making choices* navodi kako serijal o malom čarobnjaku počiva na tradiciji kriminalističkih i gotskih romana (Alton, 2003, prema Lennard, 2007), pustolovnih romana (Granger, 2002, prema Lennard, 2007) te narodnih priča i bajki (Nikolajeva, 2003, prema Lennard, 2007; Havířová, 2005). Te se romane tematski može odrediti i kao kriminalističke i pustolovne jer prate potragu malih čarobnjaka za zlim čarobnjakom Voldemortom koji želi porobiti sve nevine i uspostaviti potpunu dominaciju, kao dječje romane jer su njezini junaci djeca te kao bajke zbog elemenata iz narodnih priča i bajki⁴ (Havířová, 2005; Lennard, 2007). S druge strane, trilogija *Gospodar prstenova* počiva na drugačijoj književnoj tradiciji u odnosu na romane o Harryju Potteru. Zamisao J. R. R. Tolkiena bila je trilogijom *Gospodar prstenova* oživjeti žanr junačkog epa (Havířová, 2005), ali i stvoriti originalnu englesku mitologiju (Driggers, 2013). Radnja obuhvaćena romanom ima karakteristike epske pustolovine: prema W. H. Audenu, u *Gospodaru prstenova* prate se događaji koji se protežu na području od 1,300 milja između Shirea i Mordora (Havířová, 2005), pri čemu se čitatelj upoznaje s hobitima, vilenjacima, patuljcima, duhovima i čarobnjacima, bićima koja neminovno upućuju na nasljedovanje tradicije usmene književnosti. Prema teoretičaru Zdeněku Neubaueru (prema Havířová, 2005), *Gospodar prstenova* nasljeđuje tradiciju junačkih epova poput *Ilijade*, *Eneide* i *Beowulfa*, fantastične epike koju predstavljaju srednjovjekovne legende (legenda o kralju Arturu i vitezovima okruglog stola) te fantastičnih romana s kraja 19. stoljeća (W. Morris, E. R. Edison).

Iako su Harry Potter i Frodo Baggins glavni junaci romana koji ne pripadaju mitološkim djelima u tradicionalnom smislu⁵, njihove su potrage uvelike inspirirane djelima junaka iz

⁴ Pod elementima iz narodnih priča i bajki misli se na lik junaka siročeta, nadnaravna bića (zmajevi, patuljci, trolovi, divovi) i čarobne predmete (plašt nevidljivosti, čarobno zrcalo itd.).

⁵ Djela u kojima se pojavljuju ti likovi ne pripadaju mitovima koji se shvaćaju kao tradicionalne priče o tobožnjim povijesnim događajima čija je svrha objasniti svjetonazor nekoga naroda, vjerovanje ili prirodni fenomen (Merriam-Webster, 1995), kao što je to slučaj s npr. nordijskom ili grčko-rimskom mitologijom.

Ipak, nužno je istaknuti kako se, unatoč upravo iznesenom argumentu, trilogiju *Gospodar prstenova* valja promatrati u odnosu na nordijsku i keltsku mitologiju (Driggers, 2013, Kundu, 2014). Prema Driggersu (2013), *Gospodar prstenova* Tolkienov je pokušaj stvaranja originalne engleske mitologije, a iako se radi o izvornom djelu, taj je pisac svoju trilogiju pisao oslanjajući se na mitološku pozadinu kao izvorište za svijet Međuzemlja, što je, osim iz odlika mjesta radnje, postupaka likova i njihove karakterizacije, vidljivo i iz imena likova. Naime, prema Thomasu Shippeyju, jednom od najvažnijih proučavatelja Tolkienova lika i djela (Driggers, 2013), ime Froda Bagginsa vjerojatno potječe od imena kralja Fróthija, mirotvorca iz nordijske mitologije. Prema legendi, Fróthi je bio kralj velikoga bogatstva čiju je vladavinu obilježilo dugo razdoblje mira tijekom kojega nije bilo ubojstava ni ratova, a zlatno je prstenje ležalo netaknuto, razbacano posvuda (Shippey, 1982, prema Driggers, 2013). Fróthijeva otpornost

mitoloških priča. To se očituje i u preuzimanju mitskoga obrasca koji u mitovima prepoznaje i opisuje teoretičar Joseph Campbell, a koji se odnosi na specifična obilježja i etape potrage mitoloških junaka: odlazak u pustolovinu, inicijacija i povratak (Campbell, 2007; Baker, 2011). Iako se Campbellova teorija⁶ ponajprije odnosi na mitološka djela u tradicionalnom smislu, rad želi dokazati i da se obrazac junačke potrage može tražiti i u popularnim djelima moderne fantastične književnosti. Monomit će obrazac u nastavku rada poslužiti kao instrument pri opisu zajedničkih odlika likova popularnih djela moderne fantastične književnosti, romana o Harryju Potteru i trilogiji *Gospodar prstenova*.

Zaključno, valja reći kako se u ovom radu romani o malom čarobnjaku i trilogija *Gospodar prstenova* smatraju fantastičnima zbog činjenice da se radnja odvija u izmaštanom svijetu, zbog neobičnih bića (čarobnjaci, patuljci, vilenjaci, trolovi) koja jesu proizašla iz usmene književnosti, ali su se ukorijenila u fantastici (Haviřová, 2005 i 2007) te zbog visoko izražene simbolike tih romana.

na pohlepu uvelike podsjeća na Frodovu otpornost na djelovanje Prstena i na njegovo zlo. Ipak, razdoblje mira u Fróthijevu kraljevstvu prestalo je kada su dvije divkinje iz njegove službe okupile vojsku kako bi ga ubile i ukrale njegovo zlato. Kao što je Fróthijevo kraljevstvo uništeno pohlepom, i Međuzemlje je moglo biti uništeno na isti način. Razlika između Froda i mitološkog junaka Fróthija leži u tome što je Frodo sam imao moć upravljanja vlastitom sudbinom, odnosno mogao je odlučiti hoće li doživjeti Fróthijevu sudbinu. Fróthi je žrtva tuđe, a ne vlastite pohlepe, a na Frodu je da odluči othrvati se zlu unutar sebe samoga i zovu pohlepe i nasilja.

⁶ Još jedan naziv Campbellove teorije koji će se koristiti u radu je monomit.

Fantastika u romanima o Harryju Potteru i Gospodaru prstenova

Polazište ovoga poglavlja teza je da je fantastična književnosti poseban književni žanr, a ne svojstvo književnoga teksta. Zato se valja usredotočiti na određivanje fantastičnih elemenata u romanima o Harryju Potteru i *Gospodaru prstenova* koji potvrđuju pripadnost tih romana žanru moderne fantastike.

Mrduljaš Doležal fantastiku naziva književnim fenomenom koji karakterizira otklon od mimeze, oponašanja izvanknjiževne stvarnosti (Mrduljaš Doležal, 2012). Ista autorica navodi kako postoje *motivske sličnosti* između *fantasyja* i junačke i viteške epike, od koje prvi žanr preuzima „kvazifeudalno okruženje i keltsko-germanske vilinske svjetove“ (Mrduljaš Doležal, 2012: 20). Rečeno upućuje razliku između romana o malom čarobnjaku⁷ i *Gospodaru prstenova*: naime, u prvima se ne radi o potpunom otklonu od izvanknjiževne stvarnosti razdoblja u kojemu su romani pisani (kraj 20. i početak 21. stoljeća) jer je radnja smještena u čarobni svijet koji supostoji sa zbiljskim svijetom modernog čitatelja, dok je u potonjim romanima radnja smještena u potpuno izmaštani svijet Međuzemlja koji više sličnosti ima sa svijetom srednjovjekovnih djela Kalevale i Beowulfa.

Teoretičar Daniel Timmons u svojoj je doktorskoj disertaciji *Mirror on Middle-earth: J.R.R. Tolkien and the Critical Perspectives* iznio temeljne odrednice „tolkienovskog“ poimanja fantastike: pustolovina, junaštvo, čarobno okruženje i dašak prošloga doba (Timmons, 1998). Dakle, radnja Tolkienovih romana smještena je u sekundarnom svijetu (Ihonen, 2004, prema Kesti, 2007), izmaštanom predjelu Međuzemlja u vremenu inspiriranom zbiljskim srednjovjekovljem u kojemu istodobno prebivaju i dobroćudna i zloćudna bića i rase. Također, trilogiju *Gospodar prstenova* odlikuje narativni ton i strukturno uređenje tradicionalnih formi mitova, epskih saga, romanci i bajki te posredovati vjersku radost, očudenje i očaranost čitatelja (Timmons, 1998: 50-53).

Za razliku od J. R. R. Tolkiena koji je radnju trilogije *Gospodar prstenova* smjestio u izmaštani predio Međuzemlja, J. K. Rowling smjestila je radnju priče o Harryju Potteru u suvremenu Englesku (Cockrell, 2004: 15). Prema Ihonen (2004, prema Kesti, 2007), u ovome tipu fantastike čitatelj stupa u odnos s fantastičnim svijetom, odnosno ondje pojave iz fantastičnog svijeta počinju prelaziti u stvarni svijet. Iako je u romanima o malom čarobnjaku radnja smještena u suvremenu Englesku, sve je uronjeno u čaroliju: Charlie Weasley radi sa zmajevima u Rumunjskoj, Percy i Arthur Weasley rade u Ministarstvu magije, Bill Weasley radi

⁷ Mali čarobnjak u popularnoj je kulturi uvriježen naziv za Harryja Pottera.

za čarobnjačku banku Gringotts kojom upravljaju goblini; na kraju krajeva, cjelokupna je radnja usredotočena na čarobnjački svijet (Cockrell, 2004: 15-16). Romane J. K. Rowling karakterizira pripadnost dječjoj fantastici, ali ti romani nisu laka imitacija djela visoke fantastike poput *Gospodara prstenova* (Cockrell, 2004: 17-18).

Teoretičar Zoran Kravar u svojoj knjizi *Kad je svijet bio mlad: visoka fantastika i doktrinarni antimodernizam* navodi kako je „fantastična književnost kao malo koja književna vrsta u sjeni jednoga jedinog djela: Tolkienova *Gospodara prstenova*“ (Kravar, 2010: 7). Tolkiena se smatra jednim od najznačajnijih pisaca 20. stoljeća, i to ponajprije zbog cijeloga legendarija koji je osmislio kako bi objasnio život u Ardi⁸, koja ima svoju povijest, mitologiju, postanak, narode, rase, karte različitih mjesta, jezike, pisma i načine računanja vremena (Kesti, 2007). S druge strane, svijet Harryja Pottera zapravo je moderni svijet, svijet kraja 20. stoljeća koji je skriven od pogleda bezjaka⁹, kao što je to slučaj u Narniji C. S. Lewisa u koju se ulazi iz zbiljskoga svijeta kroz skriveni portal koji se nalazi u ormaru profesora Kirkea.

Prema Lennardu (2007), ako serijalu o Harryju Potteru treba odrediti pripadnost žanru, u kontekstu povijesnog razvoja književnosti treba ga uvrstiti u fantastični žanr, i to zato što Harry provodi najviše vremena u fantastičnom, čarobnjačkom svijetu (Lennard, 2007). Budući da Tolkienov *Gospodar prstenova* karakterizira cirkularnost kretanja¹⁰ – povratak na mjesto odakle je junak krenuo na pustolovinu, fantastična bića i tipični junaci (Manlove, 1975, prema Havířová, 2005), i ti romani potvrđuju pripadnost fantastičnom žanru.

⁸ Ekvivalent zbiljskoj Zemlji; naziv za svijet u kojemu se odvija radnja Tolkienovih djela: *Hobita*, *Gospodara prstenova*, *Silmarilliona*, *Nedovršenih pripovijesti*, *Hurinove djece* itd.

⁹ Pripadnici nečarobnjačke zajednice.

¹⁰ Cirkularnost junakova kretanja (povratak na ishodište pustolovine) tipično je obilježje potrage mitoloških junaka, premda se, recimo, „ova kružna pustolovina junaka javlja u negativnom obliku u tipskim pričama o potopu“ (Campbell, 2007: 415). Kružnost potrage junaka još je jedan razlog za usporedbu *Gospodara prstenova* s klasičnim mitovima: i Frodo se, kao i brojni drugi mitološki junaci (Odisej, Herkul, Orfej), po završetku svoje pustolovine vraća doma. Razlika između ovog modernog junaka i mitoloških junaka leži u tome što je njegova potraga očovječena, odnosno junak nije krajnje idealiziran: iako je Frodo u potragu pošao želeći donijeti mir svim narodima u Međuzemlju, njegova je potraga bila ispunjena nesigurnostima i slabostima te je imao veliku pomoć svojih prijatelja, zbog kojih je Prsten i bio uništen.

Junakova pustolovina, junačka potraga, romanca – različiti nazivi za isti pojam?

Monomit ili junakova pustolovina termin je koji je u teoriju književnosti uveo znanstvenik Joseph Campbell u svojoj knjizi *Junak s tisuću lica*. Campbellova monografija počiva na ideji njemačkog antropologa Adolfa Bastiana (Campbell, 1993, prema Lennard, 2007: 131), koji je smatrao da mitovi iz različitih dijelova svijeta sadrže elementarne ideje koje izviru iz ljudske psihe (Brennan, 1999, Booker, 2004, prema Lennard, 2007: 131). Švicarski psiholog Carl Jung te je elementarne ideje, tj. arhetipove smatrao naslijeđenim, nesvjesnim idejama i slikama koje su komponente kolektivnog nesvjesnog (Doty, 1986, prema Lennard, 2007: 132). Jung je držao da ljudi trebaju mitske priče kako bi dali smisao konfuziji društva i psihe (Lennard, 2007). Mitovi su glasovi istine naše podsvijesti – bogovi, božice i mitski heroji utjelovljuju aspekte kreativnosti, lukavosti, žalosti, veselja, agresije i ekstaze (Campbell, 1993, prema Lennard, 2007). Campbellova knjiga počiva na Jungovoj teoriji o arhetipovima te se autor u njoj fokusirao na pronalazak zajedničke temeljne strukture u svjetskim mitovima i religijama (Campbell, 1993, prema Lennard, 2007). Taj je zajednički obrazac priča nazvao monomitom¹¹, čiji je naziv danas zamijenjen terminom junakova pustolovina. Campbellov se obrazac priče odnosi na standardni tijek pustolovine junaka, koju Campbell dijeli na tri dijela: odlazak, inicijaciju i povratak. Junak izlazi iz svijeta sigurnosti, iz jedinog svijeta koji je dotad poznao i odlazi u predio nadnaravnog čuda: ondje susreće nevjerojatne sile te izvojeva odlučujuću pobjedu, nakon čega se vraća iz svoje pustolovine (Campbell, 1993, sve prema Lennard, 2007: 132).

U kontekstu ovoga rada potrebno je pobliže objasniti Campbellovu teoriju o monomitu u odnosu na fabulu serijala o Harryju Potteru i trilogije *Gospodar prstenova* jer se radi o polazištu za usporedno skiciranje i seciranje zajedničkih karakteristika glavnih junaka dvaju popularnih modernih fantastičnih djela, Harryja Pottera i Froda Bagginsa. Kasnije u radu valja provesti usporednu analizu koja za cilj ima utvrditi postoje li zajedničke točke njihovih potraga, odnosno pustolovina koje navodi i Joseph Campbell u svojoj teoriji (prelazak praga, figura mentora, talisman itd.), što za cilj ima utvrditi zajedničke značajke likova u popularnoj modernoj fantastičnoj književnosti.

¹¹ Riječ je o terminu preuzetom iz romana *Finneganovo bdijenje* Jamesa Joycea.

Stadiji monomita

Prema Campbellu (2007), u životu mitskoga junaka postoje tri ključna stadija, Odlazak, Inicijacija i Povratak, koji se dalje granaju na određeni broj mitema. Prvi veliki stadij, onaj razdvajanja ili odlaska, grana se na pet pododjeljaka: 1) "Zov u pustolovinu", odnosno naznake junakova poziva, 2) "Odbijanje zova", odnosno ludost bijega od boga, 3) "Nadnaravna pomoć", neočekivana potpora koju dobiva onaj koji se odvažio na pustolovinu što mu je pripala, 4) "Prijelaz prvoga praga" i 5) "Utroba kita", odnosno prijelaz u predjele noći (Campbell, 2007: 59). Drugi stadij monomita odnosi se na iskušenje i pobjedu inicijacije koji se dijeli na šest pododjeljaka: 1) "Put iskušenja", odnosno opasni vid bogova, 2) "Susret s božicom" (Magna Mater), odnosno blaženstvo povratka u najranije djetinjstvo, 3) "Žena kao zavodnica", shvaćanje i agonija Edipova, 4) "Pomirba s ocem", 5) "Apoteoza" i 6) "Konačna dobrobit" (Campbell, 2007: 59). Zaključno, treći stadij pustolovine grana se na zadnjih šest pododjeljaka: 1) "Odbijanje povratka", odnosno nijekanje svijeta, 2) "Čarobni bijeg", odnosno bjekstvo Prometeja, 3) „Spas izvana“, 4) "Prijelaz praga povratka", odnosno povratak svijetu svakodnevice, 5) "Vladar dvaju svjetova" i 6) "Sloboda življenja", priroda i uloga konačne dobrobiti (Campbell, 2007: 60).

Kako je ranije naznačeno, u radu je naglasak na razvoju fabule romana u kontekstu triju glavnih faza Campbellove teorije o junačkoj pustolovini – Odlazak, Inicijacija, Povratak – i kategorija unutar tih faza, ali u kontekstu fabule valja kratko razmotriti i četiri faze priče Northropa Fryea – *agon*, *pathos*, *sparagmos* i *anagnorisis*, te etape junakove pustolovine Christophera Voglera. Prema autorici Mrduljaš Doležal, „između dvaju nepremještenih svjetova raja i pakla, koji pripadaju sferi transcendentnoga, ciklički svijet ljudskog iskustva (kojim se bave premješteni književni modusi) nalazi se u nekoj vrsti „međuzemlja“, podijeljen na četiri prapriče (*mythoi*), odnosno generičke radnje“ (Mrduljaš Doležal, 2012: 107). To su komedija (mit proljeća, koji je u nepremještenom obliku priča o rođenju i mladosti boga), romanca (mit ljeta, prapriča o bogu na vrhuncu snage), tragedija (mit jeseni ili prapriča o smrti boga) i ironija (mit zime, najcrnja točka mitskog ciklusa) (Mrduljaš Doležal, 2012: 107). Romanca je *mythos* ljeta i strukturom odgovara Campbellovoj trojnoj podjeli pogibeljnog putovanja junaka monomita. Fryevom terminologijom rečeno, etape romance su *agon* (sukob), *pathos* (borba na život i smrt) i *anagnorisis* (prepoznavanje, odnosno priznavanje junaka). Uvodni sukobi obuhvaćaju prvi stadij monomita: obično dramatično rođenje i djetinjstvo junaka te polazak u pustolovinu. Drugu etapu, *pathos*, čini ključna bitka kojoj su ostale pustolovine poslužile kao uvod; to je poslovični boj sa zmajem, *nemesisom* (Mrduljaš Doležal, 2012: 108-109). Kao što

Campbell prapriču sažima u pripovijest o napuštanju doma, odsudnom boju i povratku, tako Frye pripovijesti o ubojicama zmajeva smatra osnovnim obrascem romance, u kojem mladi kralj zamjenjuje staroga, poistovjećenog sa zvijeri što pustoši kraljevstvo (Mrduljaš Doležal, 2012). Treća etapa romance je anagnoriza ili prepoznavanje junaka: junak, koji je otišao od kuće, u odsudnoj je bitci dokazao da je junak te se vraća kao pobjednik koji donosi dobrobit zajednici. Junak nerijetko pri tome postane kralj, što znači da se oko njega kristalizira novo, mlado društvo i novi poredak (Mrduljaš Doležal, 2012).

Prema Lennardu (2007), i drugi autori (David Leeming, 1973, Christopher Vogler 1992/1999 i Christopher Booker, 2004) osim Campbella bavili su se etapama junakove pustolovine. David Leeming zadržao se na glavnih osam etapa pustolovine, dok je Christopher Vogler opisao pustolovinu junaka u dvanaest faza. Te su faze uvelike podudarne s Campbellovim fazama junakove pustolovine, a Vogler je svoje faze potpuno temeljio na Campbellovom radu (Lennard, 2007). Vogler je u svojoj knjizi *The writer's journey: Mythic structure for writer* izdvojio sljedeće faze junakove pustolovine:

1. Obični svijet
2. Zov u pustolovinu
3. Odbijanje zova
4. Sastajanje s mentorom
5. Prelazak praga
6. Iskušenja, suputnici i neprijatelji
7. Ulazak u pećinu
8. Iskušenje (izazov)
9. Nagrada
10. Povratak doma
11. Uskrsnuće
12. Povratak s eliksirom

Budući da je glavni fokus rada na teoriji Josepha Campbella, potrage junaka valja opisati prema fazama koje taj teoretičar navodi u svojoj teoriji, sve s ciljem pronalaska zajedničkih karakteristika junaka u popularnoj modernoj fantastičnoj književnosti.

Junačka potraga u romanima u Harryju Potteru i Gospodaru prstenova

Teoretičar Zoran Kravar navodi da „paradigma na kojoj počivaju Tolkienove pripovijesti nalaže da se promjena kao očekivana sastavnica narativnoga teksta osmisli u skladu s idolatrijom iskonskoga stanja koja se iščitava iz dosad razmotrenih motiva: svijet, kakav je izvorno zamišljen (netom stvorena Arda) ili kakav je sačuvan u zdravim enklavama poput Shirea, Rivendella, Lothloriena, Rohana i Gondora, biva ugrožen i okrnjen djelovanjem moćnih antagonista, što pozitivne likove potiče na otpor i na restaurativne poteze“ (Kravar, 2010: 26). U romanima o Harryju Potteru situacija nije znatno drugačija: *status quo* narušen je kada je Gospodar tame, Lord Voldemort odlučio postati najveći čarobnjak na svijetu. Tada je počelo doba strahovlade, a na glavnim je junacima Rowlingičinih romana da svijet izbave iz nevolje.

Prije nego se opišu etape potrage junaka u romanima o Harryju Potteru, valja ukratko opisati sadržaje tih romana. Harry Potter siročić je kojega su odgojili njegovi rođaci Dursleyjevi koji ga mrze. Kada je napunio 11 godina, od diva Hagrida saznao je da je čarobnjak, a najesen iste je godine krenuo u čarobnjačku školu Hogwarts. Ondje je upoznao svoje najbolje prijatelje Rona Weasleyja i Hermione Granger te je počeo učiti o svom pravom nasljeđu i čarobnjačkim sposobnostima. Od Albusa Dumbledorea, ravnatelja škole i budućega mentora, Harry je doznao sve o smrti svojih roditelja – ubio ih je zli čarobnjak Voldemort koji je gotovo umro nakon neuspjelog pokušaja da ubije i dječaka. Tijekom svoga školovanja u Hogwartsu, Harry se mnogo puta susreo s Voldemortom te ga je u posljednjem dijelu serijala uspio i dokrajčiti i te izbaviti svijet od tame. S druge strane, radnja Gospodara prstenova započela je kada je moć Saurona, Gospodara tame, ponovno narasla te kada je počeo tražiti Jedinostveni prsten kojim je mogao upravljati cijelim Međuzemljem. Prsten je u međuvremenu prisvojio hobit Bilbo Baggins te Prsten mora biti uništen u vatri Klete gore gdje je i iskovan, sve kako bi se svijet izbavio iz strahovlade Saurona, Gospodara tame. Taj je zadatak dopao Froda, nećaka hobita Bilba, kojemu su se u potrazi pridružili hobiti Merry, Pippin i Sam, čarobnjak Gandalf, patuljak Gimli, vilenjak Legolas i dva čovjeka Aragorn i Boromir¹². Kasnije su se Frodo i Sam odvojili od ostatka Družine i nastavili svoj put prema Mordoru s Gollumom, robom Prstena moći. Ostatak se Družine u međuvremenu združio s Entima (živućim drvećem) i ljudima iz Rohana pobijevši Sauronova slugu Sarumana te Sauronovu vojsku u Pelennorskim poljima i u Mordoru. Na kraju su Frodo i Sam uspjeli uništiti Prsten i Saurona, Aragorn je postao kraljem Gondora, a hobiti su se vratili doma.

¹² Tih je devetero likova činilo Prstenovu družinu.

Slijedi opis potraga glavnih junaka romana o Harryju Potteru i *Gospodaru prstenova*, što ima poslužiti kao polazište za komparativnu analizu likova popularnih modernih fantastičnih romana.

ODLAZAK

1. Zov u pustolovinu

U prvoj se etapi junačke potrage otkriva neslućeni svijet koji dovodi pojedinca u odnos sa silama koje u potpunosti ne shvaća (Campbell, 2007). Tako su se i Harry Potter i Frodo Baggins na početku svojih potraga upoznali sa svijetom kojemu *a priori* nisu pripadali.

U kontekstu romana o Harryju Potteru valja govoriti o nekoliko pustolovina. Početni poziv u potragu, dakle onaj kada se dogodio prijelaz iz zbiljskog svijeta u čarobnjački, Harry je primio od Hagrida kada je dječak trebao krenuti u Hogwarts, školu čarobnjaštva i vještičarenja. To je bio simbolički čin preuzimanja vlasti nad svojom sudbinom i nesvjestan pristanak na izazivanje (neispunjenja) proročanstva¹³ o njemu i Lordu Voldemortu. Važniji i izravniji poziv u pustolovinu poziv je profesora Dumbledorea na odlazak na put s ciljem uništenja horkruksa¹⁴. Frodo, Bilbov nećak koji je živio s ujakom nakon pogibije roditelja na rijeci Brandywine, dobio je Prsten moći¹⁵ od strica. Frodo je u pustolovinu krenuo kada mu je čarobnjak Gandalf objasnio prirodu Prstena: mora ga odnijeti u Mordor kako bi ga uništio i spasio svijet od Zla.

Prema Campbellu (2007), sve i ako se junak nakon poziva nakratko vrati svojim ranijim poslovima, lako je moguće da mu to neće donijeti ploda, nakon čega će se početi javljati sve snažniji znakovi sve dok se poziv više ne bude mogao zanemarivati.

¹³ Proročanstvo Sybill Trelawney izrečeno ravnatelju Hogwarta Albusu Dumbledoreu: "*Dolazi onaj koji ima moć da uništi Gospodara tame... Dijete roditelja koji su se triput suprotstavili Gospodaru tame, rođen dok umire sedmi mjesec... i Gospodar tame će ga obilježiti kao sebi ravnoga, no on će posjedovati moć koju Gospodar tame ne poznaje... jedan mora umrijeti od ruke drugoga, jer obojica istovremeno živjeti ne mogu.... onaj koji ima moć da uništi Gospodara tame rodit će se dok umire sedmi mjesec...*" (Rowling, 2003a). Iz toga je proročanstva bilo jasno što će se dogoditi na kraju Harryjeve pustolovine: ili će ubiti čarobnjaka Voldemorta ili će stradati od njegove ruke.

¹⁴ Horkruksi su predmeti u kojima su pohranjeni komadi Voldemortove duše (jednom kad se unište, čarobnjaka će biti moguće potpuno uništiti).

¹⁵ Prsten moći najveći je od svih Velikih prstenova i upravlja svima njima. Kada bi ga se Sauron ponovno dočepao, bio bi to kraj slobodi u Međuzemlju jer bi tada počela vladavina tame. Prsten je varljive prirode i služi jedino Sauronu iako su ga u prošlosti pokušavali prisvojiti Isildur i Gollum: prsten im je uvijek nekako uspio „pobjeći“ jer odgovara samo zovu svoga pravog vlasnika.

2. Odbijanje zova

Prema Campbellu (2007: 80), „odbijanje poziva pustolovinu pretvara u njezinu suprotnost, a subjekt, obzidan dosadom, gubi moć bitnog potvrdnog djelovanja i postaje žrtva koju valja spašavati. On može stvarati samo nove nedaće sebi i iščekivati neumitan rasap.“

Primivši pismo iz Hogwarta, Harry prvo nije želio povjerovati da je on čarobnjak, ali se kasnije ipak odlučio otisnuti u potragu. Taj trenutak smatra se prvotnim uranjanjem u svijet čarolije i uopće prelazak praga sigurnosti. Nakon što je Gandalf objasnio prirodu Prstena Frodo, hobit je isprva bio ljut na Bilba jer nije ubio Golluma¹⁶ kad mu se pružila prilika. Frodo je na kraju ipak shvatio da Prsten neće biti na sigurnom u Shireu te je odlučio prihvatiti poziv u pustolovinu i poći kod vilenjaka u Rivendell.

Ni Harry ni Frodo nisu isprva objeručke prihvatili pozive u pustolovinu, ali ipak su se odlučili poći: Harry isprva nije znao ništa o mračnim silama s kojima će se tijekom života morati susresti, a Frodo je odmah znao da se upušta u pogibeljno putovanje čiji ishod nije siguran.

3. Nadnaravna pomoć

„Oni koji nisu odbili zov na junačkom će putovanju najprije susresti lik zaštitnika (često neugledne starice ili starca) koji će pustolovu dati talismane za zaštitu od zmajskih sila s kojima će se uskoro susresti“ (Campbell, 2007: 89).

Nadnaravna pomoć Harryju odnosi se na pomoć profesora Dumbledorea, Hagrida, profesorice McGonagall i svih ostalih likova koji su hijerarhijski više postavljeni od njega (bilo po moći, bilo po socijalnom statusu). Na samom početku potrage Frodo dobiva pomoć od čarobnjaka Gandalfa i Toma Bombadila¹⁷. Gandalf mu u početku pomaže savjetima (objašnjava Frodu prirodu Jedinstvenog prstena te mu govori da pođe u Rivendell kod vilenjaka), a zatim, kada krene u potragu, Tom Bombadil izbavlja Froda, Sama i Merryja od šumskih stvorenja.

Glavni mentori obaju junaka, čarobnjak Gandalf i profesor Dumbledore, romantična su protuslika komičkih eirona. Radi se o mudracima preodjevenima u starce za koje se ispostavi da imaju veću moć nego se isprva činilo (Mrduljaš Doležal, 2012).

4. Prijelaz prvoga praga

¹⁶ Mučen u Isengardu, Gollum je odao Neprijatelju da je Prsten trenutno kod Bagginsa u Shireu, zbog čega su Crni jahači poslani u Hobbiton kako bi prisvojili Prsten.

¹⁷ Tom Bombadil star je koliko je staro i Međuzemlje; prema nekim teorijama on je tvorac Međuzemlja (Iluvatar), ali kako Iluvatar nikad nije ostvario interakciju s fizičkim svijetom, ta je mogućnost upitna; Tom Bombadil mogao bi biti i Tolkien sam, iako autor nikad nije točno objasnio što/tko je to biće koje prebiva u Staroj šumi.

Prema Campbellu, „uz personifikaciju svoje sudbine kao vodiča i pomagača, junak nastavlja s pustolovinom sve dok ne stigne do “zaštitnika praga” na ulazu u zonu uvećane moći. Takvi zaštitnici sapinju svijet u četiri smjera – ujedno i naviše i naniže – kao prikazi ograničenja junakove sadašnje sfere, odnosno životnog obzorja. Ponad njih je tama, nepoznata i opasna (Campbell, 2007: 95-96).“

Harry Potter prešao je u svijet nepoznatoga stupivši u Zakutnu ulicu i na peronu 9¾ na kolodvoru King's Cross. Nikakvi mu neprijatelji nisu priječili ulaz niti je bilo zaštitnika praga kojega spominje Joseph Campbell, ali postoji fizička prepreka između dvaju svjetova¹⁸. S druge strane, Frodo je iz svijeta sigurnosti, iz *hortusa conclususa* kakav je Shire (Mrduljaš Doležal, 2012), u svijet potrage ušao krenuvši prema Staroj šumi.

5. Utroba kita

Prema Campbellu (2007: 106), „ideju prolaza preko čarobnog praga kao prijelaza u sferu preporoda simbolizira svjetski poznati, maternički prizor utrobe kita. Umjesto da porazi ili umilostivi moć čuvara praga, junak biva progutan i propada u nepoznato, naizgled mrtav.“ Nijedan junak u analiziranim romanima ne propada u nepoznato, naizgled mrtav, već je prijelaz preko čarobnoga praga puno blaži.

Po ulasku u čarobni svijet, nakon prelaska praga toga svijeta, Harry se morao suočiti s teškim činjenicama: saznao da mu je Voldemort ubio roditelje i pokušao ubiti i njega. U ovom se slučaju ne radi o sukobu s čuvarom praga ili propadanju u nepoznato, ali nova saznanja šok su za dječaka koji je tek otkrio novi svijet, svijet pustolovine i potrage. U *Gospodaru prstenova*, Frodo, Sam i Merry nakon izlaska iz Shirea susreli su Crnog Jahača, Sauronova slugu, te su iz straha pobjegli u Staru šumu. U njoj su hobite snašle nove nevolje: zarobio ih je Vrbov starac pa ih je Tom Bombadil morao spasiti.

Nakon ove etape počela je prava potraga: uslijedili su ozbiljni, pogibeljni susreti junaka s mračnim silama, ali su se počeli formirati i savezi s prijateljima, čiji je cilj bio poraziti neprijatelja.

¹⁸ U Zakutnu se ulicu može ući iz gostionice Šuplji kotlić, a na peron 9¾ prolaskom kroz barijeru između perona 9 i 10 na King's Crossu.

INICIJACIJA

1. Put iskušenja

Prema Campbellu (2007: 113), „nakon što jedanput prijeđe prag, junak se kreće predjelom snova punim čudnovato nestalnih, nejasnih oblika, gdje mu valja preživjeti slijed iskušenja. U ovoj fazi junaku potajice pomažu savjeti, hamajlije i skriveni suradnici nadnaravnog pomagača kojega je upoznao prije no što će ući u ovaj predio.“

U ovoj etapi pustolovine valja navesti neka iskušenja s kojima su se likovi susreli tijekom svojih potraga. Tako se Harry s prvim izazovima suočio već po dolasku u Hogwarts: tijekom prve godine, Harry, Ron i Hermione našli su se oči u oči s troglavim psom na trećem katu dvorca, a na kraju prve i druge školske godine sukobili su se s Voldemortom. U svim sljedećim romanima serijala Harry se nalazio u još pogibeljnijim situacijama: Harry se na trećoj godini borio s dementorima¹⁹ i Peterom Pettigrewom²⁰, na četvrtoj godini s Voldemortom i njegovim slugama smrtonošama, na petoj godini također, na šestoj s Voldemortovim slugama i bićima pod njegovom vlašću te na sedmoj ponovno s Voldemortom i njegovim smrtonošama. Tada se zbio i Veliki čarobnjački rad u kojemu je Voldemort poražen. U *Gospodaru prstenova*, Froda, Sama, Merryja i Pippina na putu je gonilo devet Sauronovih Crnih jahača, a na Vjetrovrhu su se i sukobili s njima; u rudnicima Morije²¹ Družina je izgubila Gandalfa koji je pao u bezdan kod mosta Khazad-dûm štiteći ostatak družine od Balroga²², Frodo je kasnije skoro smrtno stradao od paučice Shelob itd.

U romanima o Harryju Potteru i trilogiji *Gospodar prstenova* likovi su bili u velikom broju pogibeljnih situacija, ali su im tijekom potraga pomagali mentori i ostali likovi.

2. Susret s božicom

„Krajnja se pustolovina, nakon nadilaženja svih prepreka i nemani, obično predstavlja kao stupanje pobjedonosne junačke duše u mistični brak s Kraljicom Božicom Svijeta“ (Campbell, 2007: 123-124). Lik božice tijekom potrage može se odnositi na buduću suprugu junaka, ali i na ekvivalent junakovu mentoru – ženu posebne moći, snage i ljepote.

¹⁹ Dementori su crne zakukuljene spodobе koje su čuvale zloglasni čarobnjački zatvor Azkaban, a u trećem dijelu serijala zadatak im je bio čuvati Hogwarts od bjegunca iz Azkabana Sirusa Blacka, za kojega se mislilo da je Voldemortov sluga, što nije bila istina.

²⁰ Voldemortov sluga.

²¹ Moria je podzemno kraljevstvo patuljaka.

²² Balrozi pripadaju Maiarima (anđeoskim bićima) koji su se izopačili pod utjecajem Zla (Morgoth, prvi Gospodar tame, preveo ih je na tamnu stranu tijekom Prvog doba).

Teško se može reći da Harry Potter tijekom serijala susreće ženu posebne ljepote i moći, barem ne su smislu u kojemu se o toj etapi govori u odnosu na *Gospodara prstenova*. Ipak, kao primjer božice valja uzeti Ronovu sestru Ginny, s kojom je Harry kasnije ostvario romantičnu vezu, te duh Helene Ravenclaw, unuke osnivačice Ravenclawa²³. Helena je Harryju otkrila lokaciju pretposljednog horkruksa, što je Harryju pomoglo da dokrajči Gospodara tame. U *Gospodaru prstenova*, nakon što je Gandalf pao u Moriji, ostatak družine nastavio je svoj put prema vilenjačkoj šumi Lórien, gdje ih je s darovima dočekala Gospa Galadriel koja je Frodu i ostatku družine pružila utočište, savjete te im darovala vrijedne predmete koji su im pomogli tijekom potrage.

Likove u *Gospodaru prstenova* karakterizira erotska nevinost (Mrduljaš Doležal, 2012), tako da se ova etapa Campbellove teorije ne odnosi na božicu kao buduću junakovu suprugu. Lik božice u romanima o Harryju Potteru može se promatrati kao a) suprugu junaka i b) ženu koja je doprinijela rješenju zagonetke Voldemortova uništenja.

3. Žena kao zavodnica

Joseph Campbell (2007) navodi da se junačka potraga ne mora sastojati od svih etapa koje je se nalaze u knjizi *Junak s tisuću lica* te da poneka etapa potrage može izostati. Tako se etapa u kojoj junak susreće ženu kao zavodnicu ne prepoznaje u romanima o Harryju Potteru. S druge strane, u trilogiji *Gospodar prstenova*, Frodo i ostatak Družine sreli su vilenjakinju Galadriel, koja se tijekom romana nije ponašala kao zavodnica, već kao gospa dužnosti (Mrduljaš Doležal, 2012), pojašnjavajući Frodu njegovu sudbinu ukoliko ne uništi Prsten. Dakle, Galadriel se u Tolkienovoj trilogiji nije ponašala kao zavodnica, ali joj je Frodo, očaran njezinom ljepotom, ponudio Prsten moći, zbog čega se može govoriti o njezinoj zavodničkoj moći i potvrdi te Campbellove etape potrage.

4. Pomirba s ocem

U ovoj se etapi potrage junak a) ponovno susreće s vlastitim ocem i b) sukobljava sa samim sobom na neki način (Campbell, 2007). Tako je Harry svojega oca Jamesa tijekom romana susreo vidjevši ga u zrcalu Erised²⁴ te krajem radnje sedmoga romana kada je Harry u ruci okrenuo Kamen uskrsnuća²⁵ te ugledao sve svoje mrtve – oca, majku, kuma Siriusa, očeva i majčina prijatelja Remusa Lupina itd. Campbell još navodi: „pomirba (poistovjećenje) sastoji se

²³ Uz Gryffindor, Slytherin i Hufflepuff, jedan od domova u Hogwartsu.

²⁴ Čarobno zrcalo koje onome tko stane pred njega pokazuje njegove najtajnije i najveće želje, a Harryjeva je bila vidjeti roditelje bez kojih je odrastao.

²⁵ Jedan od triju Darova Smrti, uz Plašt nevidljivosti i Bazgov štapić.

tek od napuštanja tog dvojakog čudovišta stvorenog u nama samima – zmaja kojeg smatramo Bogom (superego) i zmaja kojeg smatramo Grijehom (potisnuti id) (2007: 172).“ U *Gospodaru prstenova*, napuštajući Lórien, Družina je na rijeci Anduin spazila Golluma koji ih je pratio. Mrduljaš Doležal (2012) Golluma smatra Frodovim *doppelgängerom* jer je bio utjelovljenje ljušture u koju bi se Frodo pretvorio pod djelovanjem Prstena, a slično je stajalište zauzeo i Taylor Driggers (2013), navodeći još i kako je Gollum poslužio za ilustraciju kršćanske misli kako svatko zaslužuje otkupljenje.

Iz navedenoga je vidljivo da se ova etapa potrage očituje i u jednom i u drugom serijalu, ali u znatno izmijenjenim izdanjima: Harry Potter, siročić koji je cijeli život čeznulo za ljubavlju roditelja, svojega je oca sreo samo u nestvarnim situacijama, a Frodo, koji je također odrastao bez oca, u trenucima iskušenja susreo se sa samim sobom te mu je postalo jasno u što bi se pretvorio pod djelovanjem Prstena.

5. Apoteoza

Ova se etapa pustolovina odnosi na „ono uzvišeno stanje do kojeg dopire ljudski junak koji je nadvladao posljednje užase neznanja“ (Campbell, 2007: 161). U ovoj točki priče junak bi trebao biti smatran bogom.

Prije kraja radnje petog dijela serijala Harry je bio smatran varalicom jer velik dio čarobnjačke zajednice nije želio povjerovati da je ponovno počelo razdoblje Voldemortova djelovanja. Na kraju romana postalo je jasno da je Harry bio u pravu i ponovno je prozvan Izabranim dječakom (The Chosen One). U sedmom je dijelu serijala ponovno dočekan kao velikan kada se pojavio u Hogwartsu nakon što je izbivao tijekom cijele školske godine kako bi pronašao horkrukse i uništio Voldemorta. S druge strane, Frodo tijekom *Gospodara prstenova* nije smatran bogom, ali je tijekom cjelokupne radnje vidljivo da mu se ostali likovi dive i cijene njegove napore u uništenju Prstena.

6. Konačna dobrobit

„Lakoća kojom se pustolovina tu ostvaruje označava da je junak nadmoćan čovjek, rođeni kralj. Ondje gdje bi se uobičajeni junak suočio s kušnjom, izabrani ne susreće nijednu prepreku koja bi ga zadržala i nijedanput ne griješi“ (Campbell, 2007: 179). Ova se etapa potrage odnosi na čarobno ili konačno rješenje problema s kojim se likovi susreću.

Nijednom od junaka rješenje nije došlo samo, u maniri *deus ex machina*, već je put do poboljšanja i izbavljenja svijeta od mraka dolazio sporo te su likovi izvojevali male pobjede. Dakle, junaci Harry i Frodo ne bi bili označeni kao izabrani junaci jer su često griješili u

potragama (svađe s prijateljima, smetenosti, nesigurnosti itd.), ali su zato označeni kao čovječni junaci ljudskih karakteristika, što njihovu potragu čini općeljudskom (Mrduljaš Doležal, 2012).

POVRATAK

1. Odbijanje povratka

„Nakon što ostvari junački pohod, bilo prodorom do izvora, bilo milošću neke muške ili ženske, ljudske ili životinjske personifikacije, pustolov se još mora vratiti s preobražajnim trofejom. Puni krug, uvjet monomita, traži da junak sada prione poslu vraćanja mudrih zapisa, Zlatnog runa ili svoje uspavane kraljevine u čovječje kraljevstvo, gdje ta blagodat može potaknuti obnovu čovječanstva, naroda, planeta, ili deset tisuća svjetova. Ali, ta se dužnost često odbija“ (Campbell, 2007: 199).

Na kraju sedmog dijela serijala Voldemort je neometano uputio ubojitu kletvu prema Harryju, čija se duša tada preselila na londonski kolodvor King's Cross. Harry je tada mogao odlučiti umrijeti, ali nije, pa tako ta etapa potrage nije ostvarena. U *Gospodaru prstenova*, nakon što se Frodu pružila prilika uništiti Prsten, nije to učinio: tek nakon što mu ga je Gollum skoro oduzeo, Prsten je završio u vatri na Kletoj gori kada se Gollum poskliznuo. Tako je Gollum odigrao bitnu ulogu u uništenju Prstena nakon što ga je Bilbo u romanu *Hobit* ipak odlučio pomilovati. Ova se točka potrage može shvatiti kao Frodovo odbijanje povratka u svoj *hortus conclusus* (Mrduljaš Doležal, 2012); želio je Prsten na kraju prisvojiti za sebe, ali ga je Gollum spriječio u tom naumu. To je još jedan od primjera kako se u Frodovu slučaju ne radi o „izabranom junaku“ (Campbell, 2012), već o ljudskom junaku s manama.

2. Čarobni bijeg

„Priskrbi li pobjedonosni junak blagoslov božice ili boga te mu bude izrijeком naloženo da se vrati svijetu s nekim eliksirom za obnovu društva, krajnji stadij njegove pustolovine podržavat će sve moći njegova nadnaravnog zaštitnika. S druge strane, dođe li on do trofeja usprkos protivljenju onoga koji ga čuva, ili ako junakova želja da se vrati u svijet ne bude po volji bogovima ili demonima, zadnji će se stadij mitološkog kruga prometnuti u živahnu, često komičnu potjeru“ (Campbell, 2007: 202).

U kontekstu romana o Harryju Potteru ne može se govoriti o prisutnosti bogova jer oni ne igraju nikakvu ulogu u radnji tih romana²⁶. Ipak, Harry se nakon King's Crossa vratio u svijet živih, i to bez eliksira koji navodi Campbell, i nastavio boj s Voldemortom, koji je na kraju dobio. Harryjev je trofej u ovom slučaju život sam, a budući da ga je dobio, morao je poraziti Voldemorta, u čemu je i uspio. U Tolkienovoj trilogiji junak je do trofeja došao usprkos silama Mordora da ne dođe do uništenja Prstena moći: kako se to dogodilo, „zadnji se stadij mitološkog kruga“, kako navodi Campbell (2007: 202), prometnuo u potjeru, i to one u kojoj su junaci morali „spašavati živu glavu“ pred vatrama Mordora.

3. Izvanjski spas, 4. Prijelaz praga povratka, 5. Vladar dvaju svjetova, 6. Sloboda življenja

Navedene su etape u analiziranim romanima usko povezane pa ih u opisu valja spojiti. Prema Campbellu, u etapi *Izvanjski spas* „junaku će možda trebati izvanjska pomoć pri povratku iz nadnaravne pustolovine, odnosno, svijet će možda trebati otići po njega“ (Campbell, 2007: 212). U etapi *Prijelaz praga povratka* „božanski i ljudski svijet mogu se prikazati samo kao međusobno različiti, pa ipak – ta dva kraljevstva zapravo su jedno te isto. Kraljevina bogova zaboravljena je dimenzija svijeta koji znamo, a junačka duša otkriva da su gadure pretvorene u božice, a zmajevi u božanske pse čuvare“ (Campbell, 2007: 221). U etapi *Vladar dvaju svjetova* junak ima „slobodu odlaska i povratka preko svjetske razdjelnice, od motrišta vremenskih prikaza ka motrištu kauzalne dubine i natrag – i to tako da se načela jednog ne brkaju s načelima drugog, već dopuštaju umu da spozna jedno zahvaljujući drugome“ (Campbell, 2007: 233).

Posljednja etapa potrage, *Sloboda življenja*, za cilj ima junaka dovesti do „shvaćanja stvarnog odnosa između prolaznih fenomena vremena i neuništiva života što živi i umire u svima“ (Campbell, 2007: 242). U romanima o Harryju Potteru likovima nije zatrebala nadnaravna pomoć za izlazak iz pustolovine, tako da etapa *Izvanjski bijeg* nije ostvarena. U Tolkienovoj trilogiji ta se etapa odnosi na Frodovo i Samovo spašavanje nakon erupcije vulkana u Mordoru kada su ih iz lave izbavile zvijeri palih Crnih jahača. Ostale etape potrage nije potrebno detaljnije analizirati, već još samo valja napisati kako su se Harry, Ron i Hermione nakon Velikog čarobnjačkog rata zaposlili u Ministarstvu magija, smrtonoše su zatočene, a Voldemort je konačno poražen. U Međuzemlju je potpuni mir uspostavljen tek kada su se hobiti vratili u Shire. Ondje su zatekli zlog čarobnjaka Sarumana koji je htio uspostaviti vlast, ali ga je

²⁶ Nikakvi se bogovi ne spominju u romanima o Harryju Potteru jer njihova autorica J. K. Rowling nije osmislila legendarij kojim bi objasnila postanak i uređenje svijeta Harryja Pottera. S druge strane, J. R. R. Tolkien osmislio je cijeli mitološki sustav kojim je objasnio i postanak svijeta (Arde) i povijest naroda u njemu, a to uključuje i božanska bića Valare, Maiare i Ainure. Čarobnjak Gandalf, koji se smatra Frodovim mentorom, jedan je od Maiara te se može prihvatiti teza da postoji udio božanske pomoći u Frodovim pothvatima.

ubio njegov sluga Grima. Frodo, Bilbo, Galadriel i Elrond napustili su Međuzemlje, a Zlo se više nije pojavljivalo.

Koristeći Campbellovu teoriju o monomitu, uočene su brojne sličnosti u potragama junaka likova popularne moderne fantastične književnosti Harryja Pottera i Froda Bagginsa. Campbellova je teorija o monomitu, odnosno analizirane etape junačke potrage poslužile su kao instrument koji za cilj ima postaviti temelje za komparativnu analizu likova u popularnim djelima moderne fantastične književnosti.

Usporedba Harry Potter – Frodo Baggins

Polazište ovoga poglavlja teza je da su Harry Potter i Frodo Baggins junaci, i to junaci fantastične književnosti. Iako se termin 'junak' često povezuje s mitološkim djelima, ovaj rad dokazuje da se mitološki obrazac junačke potrage može tražiti i u nemitološkim djelima, poglavito u popularnim djelima moderne fantastične književnosti. Dakle, uzevši u obzir polazišnu tezu ovoga poglavlja, valja ukratko objasniti termin 'junaka'. Viktorijanski sociolog Thomas Carlyle (prema Driggers, 2013) u eseju *O junacima, obožavanju junaka i junačkome u povijesti* daje opis junačkoga ideala: „On je svjetlo koje rasvjetljuje, koje je prosvijetlilo tamu svijeta; i to ne kao plamen svjetiljke, već plamen prirodnoga svjetla koje sija darom Neba; tekuća svjetlosna fontana izvornog nadahnuća, muževne i junačke plemenitosti.“ Prema Campbellu, junak mora biti čovjek koji samostalno postiže pokornost, koji je krjepostan i moralan te kojega odlikuje neugledna vanjšina koja je rezultat skromnoga, pa i strašnoga početka života (Campbell, 2008, prema Baker, 2011). Prvi je opis primjenjiviji na lik Beowulfa iz staroengleskog junačkog epa (Kundu, 2014), koji je blag, velikodušan, srčan i odvažan, ili Arthura iz *Kraljevih idila* Alfreda Tennysona (Driggers, 2013), koji je moralan, dostojanstven i plemenit, a manje na likove Harryja Pottera i Froda Bagginsa. Drugi opis bolje odgovara Harryjevima i Frodovim odlikama jer se radi o moralnim likovima koji brinu za svoje bližnje i za dobrobit svijeta te se spremni žrtvovati svoje živote kako bi osigurali mir i blagostanje drugih.

Usporednom se analizom odlika junaka moderne fantastične književnosti Harryja Pottera i Froda Bagginsa želi utvrditi postoje li zajedničke točke njihovih potraga koje navodi Joseph Campbell u svojoj teoriji o monomitu te se želi istražiti i postoje li odlike potraga junaka koje Campbell ne spominje. Tako se, u odnosu na teoriju o monomitu, analiziraju početne točke potraga junaka, odnosno događaji koji su djelovali kao početni impuls radnji romana (narušavanje *statusa quo* odnosno pojava Zla), društvena okolina i nekonformizam junaka (sudbina roditelja, djetinjstvo junaka, poziv u pustolovinu) te figura mentora i talisman. Budući da veliku ulogu u životima junaka Harryja Pottera i Froda Bagginsa igraju ljubav i moć prijateljstva, valja pažnju posvetiti i analizi tih instanci u njihovim potragama iako ih Campbell ne izdvaja kao posebno važne točke pustolovina junaka.

Narušavanje *statusa quo* – pojava Zla

Prema Zoranu Kravaru (2010), početni impuls događaja u Tolkienovu Međuzemlju ostvaruje se uvođenjem negativaca odlučnih da mijenjaju *status quo*, a isti je slučaj i s radnjom

romana o Harryju Potteru. Točnije, radnja romana o Harryju Potteru i *Gospodaru prstenova* započela je zbog događaja koji su prethodili događajima koji su sastavni dio radnje tih romana. Tako je *status quo* svijeta Harryja Pottera narušen zbog Voldemortove želje za moći, a *status quo* Međuzemlja zbog početka djelovanja sila zla: Melkor, prvi Gospodar tame, dao je početni poticaj, a njegovi su sluge nastavili njegov posao prema obavijanju Arde tamom.

Harry Potter	Frodo Baggins
<p>Prije smrti Harryjevih roditelja, zli je čarobnjak Voldemort počeo okupljati sljedbenike kako bi postao najvećim čarobnjakom na svijetu, što je vidljivo iz Hagridova obraćanja Harryju: „U svakom slučaju, taj... taj ti je čarobnjak prije nekih dvadeset godina počeo tražit sljedbenike. I našo ih je... jedni su se bojali, drugima je bilo stalo do njegove moći jerbo je on steko stvarno veliku moć. To su ti, Harry, bili crni dani. Nisi znao komu da vjeruješ, nisi se usuđivo sprijateljiti s nepoznatim čarobnjacima il vješticama... Dešavale su se svakakve strahote. On je polako preuzimo</p>	<p>Zlo u Međuzemlju seže puno dalje u povijest nego što je to slučaj u svijetu Harryja Pottera: to i ne čudi jer je Tolkien izmaštao kompleksnu mitologiju u kojoj su događaji opisani u trilogiji Gospodar prstenova samo kratak fragment koji se proteže od kraja Trećeg doba²⁷ do početka Četvrtoga. U Međuzemlju se <i>status quo</i> narušava već pri stvaranju svijeta, kada se Melkor²⁸ upleo u pjev ostalih Ainura i pokušao narušiti božanski sklad²⁹. Sauron³⁰ je bio Morgothov sluga koji je iskovao Prstene moći. Tri su Prstena dobili vilenjaci, sedam patuljci, a devet je Prstenova pripalo kraljevima ljudi.</p>

²⁷ Vrijeme je u Međuzemlju podijeljeno na Prvo, Drugo, Treće i Četvrto doba. Prvo je doba započelo stvaranjem svijeta i buđenjem vilenjaka, a završilo je bitkom između vojski Valinora i Belerianda i Morgothovih vojski koja je svršena Morgothovim konačnim svrgavanjem (Tolkien, 2004). Drugo je doba započelo porazom Morgotha u Gnjevnom ratu i njegovim istjerivanjem s Arde te je završilo propašću nove sile Zla, Saurona, kada je poražen od Posljednjeg saveza vilenjaka i ljudi. Treće je doba započelo pobjedom Posljednjeg saveza vilenjaka i ljudi nad Sauronom, a završilo je konačnim Sauronovim padom kad je Jedinstveni Prsten uništen. Odlaskom Elronda, Bilba, Froda, Gandalfa i Gospe Galadriel iz Međuzemlja u Valinor, Neumiruće zemlje, započinje Četvrto doba.

²⁸ Melkor je jedan od Ainura, Blaženih, „koji bijahu izdanci misli“ (Tolkien, 2004: 15) Erua Ilúvatar, Jedinoga, stvoritelja Arde. Melkor, kasnije Morgoth, ekvivalent je biblijskom palom anđelu Luciferu: „Silni su Ainuri, a najsilniji među njima Melkor jest; no ipak, neka znade i on i svi Ainuri da ja sam Ilúvatar i sve ono o čemu do maločas pjevali ste pretvoriti ću u djelo da na oči svoje ugledate što ste načinili. A ti ćeš, o, Melkore, spoznati da se nijedan napjev otpjevati ne može, a da nema svoj izvor najdublji u meni i nitko protiv moje volje ne može glazbu izmijeniti. A onaj koji pokuša postaje oruđe u mojim rukama kojim ću veća čudesa stvoriti nego što ih ovaj može stvoriti (Tolkien, 2004: 17).“

²⁹ Eä je nastala prema Ilúvatarovim zamislima te je ostvarena kroz pjesmu Ainura koji su je pažljivo oblikovali svaki prema vlastitom poimanju, i to tako da je svaki Ainu dodavao svoje stvaralačke dijelove iz kojih su nastajali zbiljski dijelovi svijeta. Melkor, najsilniji među Ainurima (Tolkien, 2004), dodao je vlastite dijelove koji se nisu slagali s Ilúvatarovim zamislima, nego su bili izraz Melkorova protesta i želje za većom moći.

³⁰ Sauron je bio jedan od Maiara, bića velikog znanja i moći, sluga Valara. Na početku je bio na strani Dobra, ali ga je iskvario Morgoth.

svu vlast. Dabome da su mu se neki i suprotstavljali... al ih je on sve maknuo. Užas jedan“ (Rowling, 2014a: 48-49).	Sauron je potajno u Kletoj gori iskovao Jedinstveni Prsten, najmoćniji od svih, te je tako ostao neraskidivo vezan za sudbinu Prstena.
--	--

Sudbina roditelja glavnih likova romana

Roditelji su obojice lika poginuli: Harryjevi kada je imao godinu dana, a Frodovi kada je imao šest godina.

Harry Potter	Frodo Baggins
Harry je od Hagrida saznao što se zapravo dogodilo njegovim roditeljima ³¹ : „Tvoja nana i ćaća bili su ponajbolji vještica i čarobnjak koje sam ja poznavao. Oboje su u svoje doba bili prvi u svom razredu! Recimo da je pravo čudo što Znaš-već-tko nije već prije pokušao njih dvoje predobit za sebe... vjerojatno je znao da su oni previše dobri s Dumbledoreom da bi tjeli imat posla sa mračnom stranom. (...) Jedino se znade da se odjednoč pojavio u selu u kojem ste vi živili, prije deset godina, uoči Svih svetih. (...) I Znaš-već-tko ih je ubio“ (Rowling, 2014a: 49).	Samov otac Ham (Čiča) Gamgee o Frodovu podrijetlu: „Nije baš da Brandybuckovi žive u samoj Staroj šumi, ali izgleda da jesu čudna sorta. Glupiraju se u čamcima na toj velikoj rijeci, a to zbilja nije normalno. Nije čudo što je i loše završilo (Tolkien, 2003: 33).“ Navedeni je citat aluzija na pogibiju Frodovih roditelja Droga Bagginsa i Primule Brandybuck na rijeci Brandywine, što je „povod mnogim govorkanjima jer hobiti zaziru od vode“ (Mrduljaš Doležal, 2012: 142).

Društvena okolina i nekonformizam junaka

Harry je odrastao u bezjačkom (nečarobnjačkom) svijetu, gdje su ga odgajali ujna i ujak, dok je Frodo odrastao u Međuzemlju te ga je odgojio ujak Bilbo.

Harry Potter	Frodo Baggins
„Gospodin i gospođa Dursley, iz Kalinina prilaza broj četiri, bili su ponosni što su	Za razliku od ostalih hobita, Froda zanimaju zbivanja iz ostatka Međuzemlja, izvan

³¹ Kada je Hagrid došao osobno Harryju uručiti njegovo pismo iz Hogwarta, poveo se razgovor između njih dvojice i Petunije i Vernona Dursleyja, Harryjeve tete i tetka. Iako su mu oni odmalena govorili da su mu roditelji umrli u automobilskoj nesreći, ispostavilo se da to nije točno te da mu je rodbina lagala (Rowling, 2014).

<p>normalni ljudi da ne mogu biti normalniji i još bi vam zahvalili na komplimentu ako biste im to rekli. Od njih ne biste nikad očekivali da budu upleteni u nešto čudnovato ili tajnovito jer jednostavno nisu trpjeli takve besmislice.“ (Rowling, 2014a: 7)</p> <p>Harry Potter odrastao je u obitelji majčine sestre nakon pogibije roditelja. U bezjački se svijet nikad nije potpuno uklopio jer je oduvijek znao da je po nečemu drugačiji od ostatka ljudi koji ga okružuju. „Kad bi ga progonila Dudleyjeva banda, nekim bi im čudom umaknuo, kad se užasavao odlaska u školu s onom smiješnom frizurom, kosa bi mu preko noći porasla, a kad ga je Dudley posljednji put srušio na pod, nahuškao je na njega <i>bou constrictor</i> (Rowling, 2014a: 51).“</p>	<p>Hobbitona.</p> <p>„Hobiti su neupadljiv narod koji voli mir, tišinu i dobro obrađenu zemlju“ (Tolkien, 2003: 11). „Hobiti su u Shireu lijepo živjeli i bavili se svojim poslovima, obazirući se sve manje i manje na vanjski svijet u kojem su se zbivali mračni događaji, sve dok nisu povjerovali da su mir i izobilje pravilo u Međuzemlju i nešto na što svaki pametni narod ima pravo“ (Tolkien, 2003: 15).</p> <p>Frodo je odrastao s Bilbom, a tijekom cijelog su ga života pratile glasine da je „malo čudan“ te da se druži s vilenjacima i ostalim neobičnim bićima. Iz toga je vidljivo kako Frodo nije mario za društvene konvencije te da nije bio tipični hobit kojega nije zanimalo ništa drugo osim događanja u Shireu.</p>
---	--

Figura mentora

Oba se lika bore sa silama koje su veće od njih samih i poanta obaju autora, i Rowling i Tolkiena, jest to da dobro uvijek ima moć pobijediti zlo. Likovi koji utjelovljuju zlo, Lord Voldemort i njegovi Smrtonoše u Harryju Potteru i Sauron, Saruman i orci u Gospodaru prstenova, mnogo su snažniji i strašniji od glavnih likova njima inferiornih po moći i snazi, ali upravo dobrim likovima na putu pomažu njihovi mentori i sile dobra koji ih usmjeravaju prema pobjedi i vode svoje zakulisne bitne kako bi olakšali pobjedu glavnih likova. Razlika između mentora leži u tome što je Gandalf primjer mentora bez mane: pomagao je i Frodu i ostalim članovima Družine, dok je Dumbledore drugačiji tip mentora: kako je primijetio profesor Snape, Dumbledore je Harryja svojim savjetima pripremao za smrt, iako to dječak isprva nije znao. Dumbledore je bio pošten i dobroćudan mentor, ali je odlučio žrtvovati dječaka za veće Dobro.

Harry Potter	Frodo Baggins
Najvažniji mentor Harryju tijekom romana lik je profesora Dumbledorea, koji je u	Gandalf je jedan od pet Istara, čarobnjaka koje su Valari oko 1000. godine Trećega

<p>romanima opisan ovako: „Bio je mršav, visok i vrlo star, sudeći po srebrnastoj kosi i bradi, tako dugačkoj da ju je mogao zadjenuti za pojas. Nosio je dug plašt, purpurnu pelerinu koja mu se vukla po zemlji, i čizme na kopčanje s visokim petama, ispod naočala u obliku polumjeseca vidjele su se plave oči, svijetle, sjajne i iskričave. Imao je dugačak i kukast nos koji kao da mu je najmanje dva puta bio slomljen. Taj se svat zvao Albus Dumbledore (Rowling, 2014a: 12-13).“</p> <p>Dumbledore se pokazao kao manjkav mentor čija je intimna priča uvelike utjecala na njegove postupke. Tako je njegov odnos s čarobnjakom Grindelwaldom³² bila točka Dumbledoreova iskustva s mračnim silama i izvorište njegove mudrosti u odnosu na borbu s njima, koju je Harryju prenosio putem savjeta.</p> <p>U početnim je romanima serijala Dumbledore Harryju davao štura objašnjenja događaja s Voldemortom, a tek je od četvrtog dijela serijala, kada se Voldemort vratio³³, počeo Harryju davati detaljnije informacije. U</p>	<p>doba poslali na Ardu kako bi narodima Međuzemlja pomogli u borbi protiv Saurona. Ovako je opisan na početku romana <i>Prstenova družina</i>: “Nosio je visok, šiljast, plav šešir, dugačku sivu pelerinu i srebrnkast šal. Imao je dugu bijelu bradu i čupave obrve što su mu stršile ispod oboda klobuka. Kroz cijeli su Hobbiton i uzbrdo trčala mala hobitska djeca, koja su odmah pogodila da kola voze tovar namijenjen vatrometu. (...) Starac je bio čarobnjak Gandalf, čija je slava u Shireu uglavnom počivala na njegovim vještinama oko vatre, dima i svjetla. Pravi mu je posao bio kudikamo teži i opasniji, ali svijet u Shireu nije o tome imao pojma“ (Tolkien, 2003: 35).</p> <p>U romanu <i>Hobit</i>, Gandalf je bio i Bilbov mentor, a u <i>Gospodaru prstenova</i> djeluje kao Frodov³⁴. U potonjem romanu, točnije u prvom dijelu trilogije, Gandalf je nagovorio Bilba da prepusti Prstenu Frodu. Vidjevši kako se hobit neobično ponaša u prisustvu Prstena, pohita u Gondor saznati nešto više o njegovoj pravoj prirodi. Kada se Gandalf vratio,</p>
--	--

³² Gellert Grindelwald bio je drugi najveći zli čarobnjak na svijetu. Jedno je vrijeme prijateljevao s Albusom Dumbledoreom te je dvojac skovao plan kako pronaći Darove Smrti. Njihov se plan raspao kada je Dumbledore shvatio da Grindelwald želi uspostaviti novi svjetski poredak u kojemu bi čarobnjaci i vještice vladali nad bezjacima.

³³ Voldemort je tada ponovno zauzeo ljudski oblik i počeo otvoreno skupljati sljedbenike te prijetiti čarobnjačkom svijetu.

³⁴ Gandalf je mentor i ostalim članovima Prstenove družine, a svojim savjetima pomaže i likovima izvan nje. Nakon što se Gandalf vratio iz mrtvih, pridružio se Aragornu, Legolasu i Gimliju u šumi Fangorn kao Gandalf Bijeli. Tri člana Prstenove družine tad su tražila Merryja i Pippina te im je Gandalf rekao da su oni zbrinuti te ih poveo prema Rohanu. U Edorasu je Gandalf prekinuo čaroliju kojom je Saruman upravljao kraljem Théodenom te ga uvjerio da će biti bolje da sa svojim Jahačima pođe u Helmovu klisuru kako bi se borio s isengardskim silama. Gandalf se vratio u zoru trećeg dana boja između sila Dobra i Zla s pojačanjem: vojskom iz Westfolda i Entima. Nakon te pobjede Gandalf je poveo Théodena, Aragorna, Legolasa i Gimlija u Isengard, koji je uništen i u kojem su zatekli Merryja i Pippina. Gandalf je ondje došao u posjed Sarumanove čarobne kugle *palantira*, preko kojega je, nakon što ga je Pippin primio u ruke, Sauron saznao da se hobiti nalaze u Isengardu.

<p>petom i šestom dijelu Dumbledore je Harryju objasnio ulogu proročanstva o njemu i Voldemortu te ga pripremio na ono što će doći u posljednjem dijelu serijala – konačni sraz mladog čarobnjaka i najvećeg crnog maga svih vremena, nakon čega je Harry odlučio učiniti sve kako bi porazio Voldemorta. Ono što je Rowling otkrila čitatelju tek u zadnjem dijelu serijala jest da je Dumbledore izmanipulirao Harryja „igrajući na kartu“ Harryjeve nesebične ljubavi i potrebe za spašavanjem drugih.</p>	<p>upoznao je Froda sa svojim otkrićem te ga je upozorio da nikad ne rabi Prsten. Također mu je rekao da mora napustiti Shire te da sa sobom na put povede i Sama. Kasnije se Gandalf sreo s Frodom i ostatkom družine u Rivendellu, nakon čega ih je vodio i pomagao savjetima tijekom brojnih pustolovina.</p>
---	--

Talismani

Prema Campbellu, „oni koji nisu odbili zov na junačkom će putovanju najprije susresti lik zaštitnika (često neugledne starice ili starca) koji će pustolovu dati talismane za zaštitu od zmajskih sila s kojima će se uskoro susresti“ (Campbell, 2007: 79). Tako su i Harry i Frodo na početku potrage dobili talismane koji su im bili od velike koristi. Harry je dobio čarobni štapić i plašt nevidljivosti, a Frodo Prsten moći. Razlika je u tome što su Harryjevi talismani bili korisni i pomagali mu pobijediti zlo, dok je Frodov „rekvizit“ bio Zlo samo: morao ga je uništiti u Kletoj gori kako bi Međuzemlje izbavio od Sauronove strahovlade.

Uloga ljubavi u životima junaka

Ljubav je vrlo važan pokretački čimbenik u radnji obaju analiziranih romana: Harryja je spasila njegova majka i to je bio razlog zbog kojeg ga Voldemort nije uspio ubiti kao dijete, a Bilbo je udomio svog nećaka Froda zbog ljubavi koju je gajio prema njemu te je ona razlog zašto je baš Frodo bio taj koji je izabran za spasiti svijet od sila Zla³⁵. Tako je ljubav „dosudila“ da će junaci Tolkienovih i Rowlingičinih romana odlučiti o sudbini svijeta.

Harry Potter	Frodo Baggins
<p>“U Odjelu tajni postoji soba”, prekine ga Dumbledore, "koja je uvijek zaključana. U</p>	<p><i>Gospodar prstenova</i> priča priču o bitci između dobra i zla i o hobitu Frodu koga</p>

³⁵ Da Frodo nije odrastao pod Bilbovim krovom, nikad ga ne bi dopao teret uništenja Jedinstvenog Prstena.

<p>njoj se nalazi sila koja je istovremeno i divnija i strašnija od smrti, od ljudske inteligencije, od prirodnih sila. Ujedno je vjerojatno i najtajanstvenija od svih predmeta proučavanja koji se tamo čuvaju. I tu moć, koju drže u toj sobi, vi posjedujete u ogromnoj mjeri, dok je Voldemort uopće nema. Ta vas je moć noćas odvela u spašavanje Siriusa. Ta vas je moć spasila kad vas je opsjeo Voldemort, jer mu je boravak u tijelu prožetom silom koju on tako prezire brzo postao nesnosan. Na kraju uopće nije bilo važno znate li zatvoriti svoj um. Spasilo vas je vaše srce.” (Rowling, 2003b: 843-844).</p> <p>U romanima o Harryju Potteru vrlo se eksplicitno objašnjava zašto je Harry uspio preživjeti Voldemortov napad kao jednogodišnja beba: u njegovu su tijelu ostale upisane majčina ljubav i žrtva kako bi ga spasila i upravo su ga te sile uvijek iznova čuvale od naleta zla. Samo nešto tako čisto i iskreno moglo je djelovati kao štit u pogibeljnim situacijama u kojima se Harry našao tijekom svoga života.</p> <p>Harry Potter također je lik o kojemu ovisi sudbina svijeta, na njemu je da u konačnici porazi tamu.</p>	<p>sudbina baca u središte toga sukoba (Kesti, 2007). U romanima nije navedeno zašto je baš Frodo odabran za zadatak koji mu je povjeren. Moguće je da se radi o „prstu sudbine“ jer je upravo njegov ujak Bilbo „nabasa“ na prsten u špilji u Maglenom gorju, a to je bilo nešto što Prsten moći nije predvidio, te je tako Prsten dopao Frodu u ruke.</p>
---	---

Moć prijateljstva

Aristotel (prema Mogg i Tully, 2012) navodi kako postoje tri tipa prijateljstva: prijateljstvo iz koristi, prijateljstvo iz užitka i potpuno prijateljstvo. Za analizirane je romane najbitniji treći tip, potpuno prijateljstvo, jer likovi svojim prijateljima žele samo dobro.

Harry Potter	Frodo Baggins
<p>Prijateljstvo između Harryja Pottera, Rona Weasleyja i Hermione Granger započelo je na njihovoj prvoj godini u Hogwartisu. Harryja krasi junaštvo i nesebičnost, Rona odanost i dobroćudnost, a Hermione oštroomnost i sposobnost vođenja.</p> <p>Prema Mogg i Tully (2012), prijateljstvo Harryja, Rona i Hermione najjasnije je oslikano u posljednjem dijelu serijala, <i>Harryju Potteru i Darovima Smrti</i>, u kojem se trojac upušta u putovanje koje će testirati njihove osobne snage, kao i snagu njihova prijateljstva. U tom romanu Ron i Hermione pomažu Harryju donijeti jednu od najtežih odluka u životu – tražiti horkrukse, čime će se približiti uništenju Lorda Voldemorta, ili Darove Smrti³⁶, čime će ovladati Smrću.</p> <p>Iako su zajedno sudjelovali u velikom broju različitih životnih situacija, u svakoj su se pokazali kao pravi prijatelji jedni drugima te su izvrstan primjer pravoga prijateljstva. Jedni druge smatraju obitelji, pri rješavanju</p>	<p>Frodovi su najbolji prijatelji Peregrin Took (poznat pod nadimkom Pippin) i Merry Brandybuck (pravo mu je ime bilo Meriadoc) “ (Tolkien, 2003). Osim njih dvojice s Frodom je u potragu pošao i njegov vrtlar Samwise (Sam) Gamgee, kojega je Gandalf ulovio kako prisluškuje njegov i Frodov razgovor o Prstenu. Prijateljstvo ovih likova vrlo je jako, što se vidi iz sljedećeg citata (radi se Merryjevoj replici Frodu tijekom razgovora četvorice prijatelja prije polaska u Rivendell): „Možeš se pouzdati u nas da ćemo ostati uza te i kad zagusti... do posljednjeg daha. Možeš se isto tako pouzdati u nas da ćemo čuvati svaku tvoju tajnu... bolje nego što je i ti sam čuvaš. Ali ne možeš se pouzdati u nas da ćemo te pustiti da se sam suočiš s pogiblima i da odeš bez riječi. Mi smo ti prijatelji, Frodo. Uglavnom, tako ti je to. Mi znamo većinu onoga što ti je rekao Gandalf. Znamo mnogo toga o Prstenu. Strašno se bojimo... ali idemo s tobom, ili za</p>

³⁶ Darovi su Smrti zbiljski artefakti čije je podrijetlo objašnjeno u *Bajci o tri brata* u zbirci čarobnjačkih bajki Kazivanja barda Beetlea, a trojac o njima saznaje iz razgovora sa Xenophilusom Lovegoodom. *Bajka o tri brata* donosi priču o braći koja su se, naišavši na duboku rijeku punu virova, susrela sa Smrću. Budući da su bili vrsni čarobnjaci, jednim su zamahom štapića napravili most preko rijeke. Smrt ih je pretekla na polovici mosta, razljučena što su joj utekli jer je ona već na toj rijeci mnoge putnike potopila. Naumivši prevariti braću, Lukava im je Smrt čestitala što su izbjegli njezinu ruku te im je ponudila darove. Najstariji brat, čovjek naprasite ćudi, poželio je štapić koji dobiva svaki dvoboj. Tako je Smrt napravila štapić od stabla bazge što je raslo pored rijeke i poklonila ga prvom bratu. Drugi brat, ohole ćudi, poželio je moć da otme Smrti plijen. Smrt mu je dala kamen s obale, rekavši da taj kamen ima moć vratiti mrtve u život. Treći brat, najmudriji i najskromniji, poželio je da može otići s tog mjesta bez da ga Smrt može slijediti te mu je Ona dala svoj Plašt nevidljivosti. Tada su braća nastavila svoje putovanje. Prvi je brat potražio u jednom selu svog neprijatelja kojega je izazvao na dvoboj. Oboružan Bazgovim štapićem, dobio je dvoboj, ali ga je te noći, nakon što se u gostionici u kojoj je trebao prenočiti hvalio nepobjedivim štapićem, drugi čarobnjak u snu ubio te mu oteo Bazgov štapić. Tako je Smrt uzela prvog brata. Drugi se brat vratio u svoj dom te pomoću kamena prizvao svoju zaručnicu koja je prerano poginula, no došavši u zbiljski svijet, bila je tužna i hladna. Drugi se brat zato ubio kako bi istinski bio s njom u Svijetu mrtvih, te je Smrt tako uzela i drugoga brata. Trećega brata Smrt nikada nije pronašla te je doživio duboku starost skrivajući se pod Plaštem nevidljivosti. Kada je odlučio da je došlo vrijeme da umre, dao je Plašt svom sinu te se mirne duše pridružio Smrti, napuštajući ovaj život s njome potpuno ravnopravan (Rowling, 2007: 330-332).

poteškoća oslanjaju se na prednosti jedni drugih te ih individualne snage čine iznimnim trojcem, pokrivaju jedni druge kao „upadnu u nevolje“, ne podcjenjuju jedni druge, a u pustolovine se uvijek upuštaju zajednički.	tobom kao lovački psi“ (Tolkien, 2003: 129-130).
---	--

Zaključno: Harry Potter, siročić koji je u čarobnjački svijet ušlo bez ikakvih spoznaja o njemu, tijekom serijala razvio se u lik koji će pobijediti Gospodara Tame. Zašto? Zbog ljubavi, nesebičnosti i požrtvornosti: sve to čini kako bi spasio one do kojih mu je stalo, a J. K. Rowling putem Harryjevih djela u romanima posreduje univerzalnu poruku sličnu uvodnim rečenicama romana *Ljubavnik lady Chatterley*: „Moramo živjeti ma kolika nebesa na zemlju pala“ (Lawrence, 2004: 5). Mali je čarobnjak, romantički *iron*, pokazao modernom čitatelju kako ljubav uistinu je sila koja pokreće svijet, koja ima moć izmijeniti „okoštali status quo“ (Mrduljaš Doležal, 2012) i poraziti zlog čarobnjaka koji prijeti uništenju svega dobrog. Isto čini i Tolkien: Frodovu potragu, po mnogočemu sličnu mitskim pothvatima antičkih junaka, spušta na razinu suvremenog iskustva, očovječujući Frodove napore i čineći ga likom s kojim se svaki moderni čitatelj može suživjeti. Iako inferioran okolini, ovaj je lik, uz pomoć prijatelja koji su ga nosili kada nije bio dovoljno snažan ponijeti sebe samoga, uspio poraziti Zlo i ponovno donijeti mir u Međuzemlje.

Velika je sličnost između tih likova što nijedan nije mario za svoju sudbinu nakon sraza s velikim silama Zla: Harry je u sraz s Voldemortom ušao spreman umrijeti, a Frodo nije mogao ni pretpostaviti s kakvim će se sve nemanima susresti na putu na Mordora. I na kraju trilogije, iako je preživio sve nedaće koje su ga snašle, Frodu su ostali ožiljci koji nikad nisu uspjeli zacijeliti, zbog čega je morao napustiti Međuzemlje i poći u Valinor, Neumiruće zemlje. To je dokaz koliko je njegova žrtva bila velika: na ovaj erotski nevin, požrtvovan i krajnje nesebičan lik može se gledati kao na utjelovljenje Isusa Krista koji je umro da bi izbavio ljudski rod od vječnoga Zla (Driggers, 2013). I Harry Potter i Frodo Baggins zapravo su učinili isto: žrtvovali su sebe same radi Dobra, a veće žrtve od toga nema.

Iako analizirane romane karakterizira pripadnost drugim žanrovima osim popularnoj modernoj fantastici (dječja i pustolovna književnost), upravo je taj žanr dominantan jer su autori romana o Harryju Potteru i *Gospodaru prstenova* uporabom fantastike (fantastična bića, smještanje radnje u sekundarni svijet) posredovali vrlo važne, univerzalno moralne pouke: važnost prijateljstva, nevolje do kojih vode pokvarljivost i nezasićena želja za moći, odanost, skromnost i ljubav prema drugome.

Zaključak

Romane o Harryju Potteru i *Gospodaru prstenova* može se promatrati kroz prizmu nekoliko različitih žanrova. U prvima su glavni likovi učenici čiji se razvojni put prati od 11. do 17. godine. Isto uključuje njihove pustolovine čiji je cilj dokrajčiti zlog čarobnjaka Voldemorta i vladavinu tame, zbog čega se o tim romanima može govoriti kao o dječjima i pustolovcima. Tolkienovu trilogiju odlikuju značajke srednjovjekovne legende o kralju Arturu, fantastične epike, junačkih epova te epske pustolovine, pri čemu se čitatelj upoznaje s hobitima, vilenjacima, patuljcima, duhovima i čarobnjacima, bićima koja neminovno upućuju na nasljedovanje tradicije usmene književnosti. Isto tako, oba se serijala može povezati s mitološkim pričama: njihovi junaci Harry Potter i Frodo Baggins imaju potrage koje uvelike odgovaraju mitološkom obrascu potrage junaka koji opisuje Joseph Campbell u monografiji *Junak s tisuću lica*. Ipak, u ovom se radu romani o Harryju Potteru i trilogija *Gospodar prstenova* promatraju kroz prizmu fantastične književnosti jer se cjelokupna radnja odvija u izmaštanim svjetovima, glavni su likovi u njima mali čarobnjaci (*Harry Potter*), odnosno hobiti (*Gospodar prstenova*), u njima se pojavljuje veliki broj različitih fantastičnih bića (patuljci, trolovi, divovi, vilenjaci itd.) te se fantastika smatra alatom za posredovanje univerzalno važnih moralnih pouka: važnost prijateljstva, nevolje do kojih vode pokvarljivost i nezasićena želja za moći, odanost, skromnost i ljubav prema drugome.

Budući da je cilj rada bio provesti komparativnu analizu likova u popularnim djelima moderne fantastične književnosti, u fokusu je rada Campbellova teorija o monomitu koja je poslužila kao polazište, odnosno instrument za usporednu raščlambu likova Harryja Pottera i Froda Bagginsa. Prema njoj, junačka se potraga može podijeliti na tri ključne etape: 1. Odlazak, 2. Inicijaciju i 3. Povratak. Na početku potrage junak se odlučuje otisnuti u svijet nadnaravnog čuda i donijeti boljitak zajednici. Na svom se putu sreće s brojnim nemanima koje žele osujetiti junakove napore, ali budući da ima potporu mentora i ostalih suputnika, junak izvojeva pobjedu. Iako je Campbellova teorija usmjerena na mitološke priče o nadnaravnim junacima, ovaj rad dokazuje da se taj obrazac može tražiti i u nemitološkim djelima, djelima popularne moderne fantastične književnosti. Razlika između pravih mitoloških junaka i junaka iz romana J. K. Rowling i J. R. R. Tolkiena leži u tome što su potonji skromni i nesavršeni te se oslanjaju na pomoć svojih prijatelja za razliku od častohlepnih, moralnih i idealnih junaka-ratnika.

U odnosu na teoriju o monomitu analiziralo se početne točke potraga junaka, odnosno događaje koji su djelovali kao početni impuls radnji romana (narušavanje *statusa quo* odnosno pojava Zla), društvena okolina i nekonformizam junaka (sudbina roditelja, djetinjstvo junaka,

poziv u pustolovinu) te figura mentora i talisman. Budući da veliku ulogu u životima junaka Harryja Pottera i Froda Bagginsa igraju ljubav i moć prijateljstva, te se instance analizira kao posebno značajne iako ih Campbell ne izdvaja kao posebno važne točke pustolovina junaka. Komparativnom je analizom junaka u romanima o Harryju Potteru i trilogiji *Gospodar prstenova* utvrdilo se da postoje zajedničke točke njihovih potraga koje navodi i Campbell u teoriji o monomitu (prelazak praga, figura mentora, talisman itd.), ali su utvrđene i odlike potraga junaka koje Campbell ne spominje (uloga i moć ljubavi i prijateljstva). Likovi u analiziranim romanima po mnogočemu su slični i valja ih uzeti kao tipove u popularnoj modernoj fantastičnoj prozi: iako po sposobnostima nisu dominantni svojoj okolini, lukavošću i upornošću te ljubavlju prema svojim bližnjima uspijevaju ostvariti sreću i izbaviti svijet od Zla. I Harry Potter i Frodo Baggins junaci su u čijim se karakteristikama moderni čitatelj može prepoznati, a autori namjerno nisu u fokus fabule stavljali uzvišene likove poput pravih mitoloških junaka, već hobita i malog čarobnjaka želeći očovječiti njihovu potragu i približiti je iskustvu modernoga čitatelja.

Literatura

Primarna literatura:

- Rowling, Joanne Kathleen. 2000. Harry Potter i odaja tajni, [prev. Zlatko Crnković], Zagreb : Algoritam, 272 str.
- Rowling, Joanne Kathleen. 2003a. Harry Potter i Red feniksa, [prev. Dubravka Petrović], Zagreb : Algoritam, 800 str.
- Rowling, Joanne Kathleen. 2003b. Harry Potter and the Order of the Phoenix, New York : Scholastic Press, 871 str.
- Rowling, Joanne Kathleen. 2005. Harry Potter i princ miješane krvi, [prev. Dubravka Petrović], Zagreb : Algoritam, 524 str.
- Rowling, Joanne Kathleen. 2007. Harry Potter i Darovi Smrti, [prev. Dubravka Petrović], Zagreb : Algoritam, 615 str.
- Rowling, Joanne Kathleen. 2013. Harry Potter i plameni pehar, [prev. Dubravka Petrović], Zagreb : Algoritam, 580 str.
- Rowling, Joanne Kathleen. 2014a. Harry Potter i kamen mudraca [prev. Zlatko Crnković], Zagreb : Algoritam, 248 str.
- Rowling, Joanne Kathleen. 2014b. Harry Potter i zatočenik Azkabana, [prev. Zlatko Crnković], Zagreb : Algoritam, 348 str.
- Tolkien, John Ronald Reuel. 2002a. Dvije kule, [prev. Zlatko Crnković], Zagreb : Algoritam, 395 str.
- Tolkien, John Ronald Reuel. 2002b. Povratak kralja, [prev. Zlatko Crnković], Zagreb : Algoritam, 505 str.
- Tolkien, John Ronald Reuel. 2003. Prstenova družina, [prev. Zlatko Crnković], Zagreb : Algoritam, 479 str.
- Tolkien, John Ronald Reuel. 2004. Silmarillion, [prev. Tajana Pavičević], Zagreb : Algoritam, 407 str.

Sekundarna literatura:

- Artan, Niklas. 2013. Harry Potter as high fantasy: the uses of high fantasy in J.K. Rowling's Harry Potter series. Karlstad : Karlstads universitet, 16 str.
- Baker, Katie L. 2011. Harry Potter: A Hero of Mythic Proportions. English Theses. Buffalo : State University of New York College at Buffalo, Buffalo State College.

- Campbell, Joseph. 2007. Junak s tisuću lica. Zagreb: Fabula Nova, 463 str.
- Clear, James. 2016. Best-Selling Books of All-Time, na: <http://jamesclear.com/best-books/best-selling>, rujan 2016.
- Cockrell, Amanda. 2004. Harry Potter and the secret password: Finding our way in the magical genre, u: The Ivory Tower and Harry Potter: Perspectives on a Literary Phenomenon, [ur. Lana A. Whited], Columbia i London: University of Missouri Press, 15-26.
- Driggers, Taylor. 2013. Modern Medievalism and Myth: Tolkien, Tennyson, and the Quest for a Hero, *Journal of Inklings Studies*, 3(2), 133-152.
- Giacometti, Kristina. 2013. Od čudesnoga do fantastičnoga: dimenzije svjetova Ivane Brlić-Mažuranić i Nade Iveljić, *Libri & Liberi*, 2 (1), 51-64.
- Haviřová, Tereza. 2005. Fairy tale elements in J. R. R. Tolkien's *The Lord of the Rings* and J. K. Rowling's Harry Potter stories. Bachelor's Thesis. Masaryk University, Faculty of arts : Brno, 58 str.
- Haviřová, Tereza. 2007. Fantasy as a Popular Genre in the Works of J. R. R. Tolkien and J. K. Rowling. Masters's Thesis. Masaryk University, Faculty of arts : Brno, 113 str.
- Kesti, Tutta. 2003. The Hero's Journey in J.R.R. Tolkien's novels: A study of *The Lord of the Rings*. Proseminar essay, Department of languages (English), University of Jyväskylä, 95 str.
- Kravar, Zoran. 2010. Kad je svijet bio mlad: visoka fantastika i doktrinarni antimodernizam. Mentor: Zagreb, 123 str.
- Kreeft, Peter. 2005. The philosophy of Tolkien: the worldview behind *The Lord of the Rings*, San Francisco: Ignatius Press, 237 str.
- Lawrence, D. H. 2004. Ljubavnik lady Chatterley, Zagreb : Biblioteka Jutarnjeg lista, 318 str.
- Lennard, Anthony, 2007. Harry Potter and the Quest for Values: how the boy wizard can assist young people in making choices. A thesis submitted in partial fulfilment of the requirements of the degree of Doctor of Education. Fitzroy: Faculty of Education, Australian Catholic University, 264 str.
- Merriam-Webster i Encyclopaedia Britannica. 1995. Merriam-Webster's Encyclopedia of Literature. Springfield, Massachusetts : Merriam-Webster.
- Mirčev, Andrej. 2008. Genološke kušnje, na: <http://www.matica.hr/kolo/309/Genolo%C5%A1ke%20ku%C5%A1nje/>, listopad 2015.
- Mogg, J. A., Tully, K. 2012. Harry Gets by With a Little Help from His Friends: an Aristotelian Reading of Virtue and Friendship in Harry Potter. *Journal of Interdisciplinary Normative Studies*, 34(1), 77-88.

Mrduljaš Doležal, Petra. 2012. Prstenovi koji se šire: junačka potraga u djelima J. R. R. Tolkiena. Zagreb: Algoritam, 315 str.

Pavičić, Jurica. 2000. Hrvatski fantastičari: jedna književna generacija. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 201 str.

Kundu, Pritha. 2014. The Anglo-Saxon War-Culture and The Lord of the Rings: Legacy and Reappraisal. *War, Literature & the Arts: An International Journal of the Humanities*, 26, 1-17.

Timmons, Daniel. 1998. *Mirror on Middle-earth: J.R.R. Tolkien and the Critical Perspectives*. A thesis submitted in conformity with the requirements for the degree of Doctor of Philosophy. Toronto: University of Toronto, 271 str.